

Vincze Gábor
TÖRTÉNETI KRONOLÓGIA – ROMÁNIAI MAGYARSÁG
1956–1959

1956

- január 15-én** megjelenik a Minisztertanács 12/1956. sz. törvényrendelete. A közigazgatási határok módosításáról. 18-ról 16-ra csökkentik a tartományok számát, Arad tartományt felosztják Temesvár és Nagyvárad tartományok között.
- február 21.** Népszámlálást tartanak Romániában. Az RNK Minisztertanácsa mellett működő Központi Statisztikai Igazgatóság november 24-i közleménye szerint az országban 1,651.953 személy vallotta magát magyar *anyanyelvűnek* és 1.589.443 magyar *nemzetiségűnek*. A történelmi Erdély területén és a Partiumban összesen 1.519.630 magyar *anyanyelvű* és 1.471.462 magyar *nemzetiségű*, míg a Bánságban 98.616 magyar *anyanyelvű* és 92.104 magyar *nemzetiségű* lakos élt. Tartományok szerint: Nagybánya tartományban 214.754; Kolozsvár tartományban 259.482; Nagyvárad tartományban 254.003; a Magyar Autonóm Tartományban 576.256; Temesvár tartományban 160.125; Hunyad tartományban 38.188; Sztálin (Brassó) tartományban 112.041; Bákó tartományban (itt található a moldvai csángó települések nagy része) 16.970, míg Bukarest városában 14.276 fő vallotta magát magyar *anyanyelvűnek*.
- február 29.** A Rîmnicu sárat-i börtönben meghal Sándor Imre gyulafehérvári titkos ordinárius, akit még 1952 januárjában ítélték el egy koncepció perben.
- március 12.** Egy kolozsvári néptanácsi képviselőválasztói gyűlésen Szabédi László egyetemi tanár Miron Constantinescu, a Román Munkáspárt Központi Vezetősége Politbüroja tagjának jelenlétében felveti a magyar kisebbség egyenjogúságának, nyelvhasználatának kérdését. Constantinescu visszautasítja a felvetést.
- március 18–19.** Kolozsváron folyik az ún. „jurisdikciós” per. A Macskási Pál vezette katonai törvényszék Simonfi Andor baróti káplánt, Pál József bonchidai plébánost, Ferencz Benjámint volt gyulafehérvári püspöki irodaigazgatót és dr. Gurzó Anklét ferences teológiai tanárt 7-7; Fuchs Gábor petrozsényi plébánost, Eröss Lajos kolozsvári káplánt, Csutak László kolozsvár-szentpéteri káplánt, Ambrus György katonai plébánost, és Dénes Anna Szeréna kolozsvári szociális nővért 6-6; Márton József csíkszentsimoni káplánt és Hajdu Gyula kolozsvár-belvárosi káplánt „izgatás” vádjával 5-5 év börtönbüntetéssel sújtják.
- március 23–25.** A Román Munkáspárt Központi Vezetősége plénumán Gheorghiu-Dej, Miron Constantinescu és Iosif Chişinevschi beszámolnak az SZKP XX. kongresszusáról. Dej minden korábbi hibát a Luka-Pauker-Georgescu-frakció „nyakába varr”, kijelentve, hogy Romániában az előbbieket 1952-es eltávolításával gyakorlatilag felszámolták a személyi kultuszt. A lapok csak a plénum megtartásáról adnak hírt, az ott lefolyt eseményekről hallgatnak.

- április 9.** A Bolyai Tudományegyetemen tárgyal Miron Constantinescu. Jordáky Lajos naplófeljegyzése szerint a magyar tudományos élet háttérbe szorításáért a román nacionalizmust teszi felelőssé.
- április 22.** Kolozsvárra érkezik a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Varga Zoltán rektor vezette tanár- és diákküldöttsége. 24-én utaznak vissza.
- május 9.** A Babeş és Bolyai egyetemek – Constantin Daicoviciu-vezette – 162 tagú tanár- és diákküldöttsége Debrecenbe utazik, a Kossuth Lajos Tudományegyetem küldöttségének áprilisi látogatását viszonzandó. A Bolyairól Nagy Lajos prorektor, Tulogy János, Jancsó Elemér, Kallós Miklós és Bodor András professzorok kísérik el a hallgatókat.
- június 16.** Bukarestben a hadbíróóság újratárgyalja dr. Csögör Lajos, Balogh Edgár, Demeter János és Jordáky Lajos perét, majd felmentik őket a korábbi vádak alól. Ezt követően a Román Munkáspárt Központi Vezetősége javaslatára a Nagy Nemzetgyűlés törli a büntetésüket és visszahelyezik őket minden jogaikba. Ez az egyetlen eset, hogy 1968 előtt koncepciós perben elítélt személyeket hivatalosan rehabilitálnak.
- június 23.** Közlik a lapok a Román Munkáspárt Központi Vezetősége Politbürojának határozatát „a főiskolai hallgatók körében folyó politikai nevelőmunka megjavításáról”. A határozat szerint karonként, vagy intézetenként diákegyesületek létesítendők, amelyek tevékenysége a pártszervek vezetése alatt fog bonyolódni, irányításukat az IMSZ végzi. Az egyesületek a határozat szerint a hallgatók szakmai szervezetei lesznek. Szeptember–október folyamán folyik a diákegyesületek szervezése, októberben a legtöbb helyen sor kerül az egyesületek tanácsainak megválasztására. Felsőbb rendelkezések értelmében a Bolyai Egyetemen 5 diákszövetség alakul.
- június 28–30.** Bukarestben tartják az Ifjúmunkás Szövetség II. kongresszusát. A záróülésen a pártvezetés részéről többek között részt vesz Gheorghe Gheorghiu-Dej, Gheorghe Apostol, Emil Bodnaraş, Petre Borila, Nicolae Ceauşescu, Miron Constantinescu, Mogyorós Sándor. A Központi Bizottság most megválasztott 85 tagja közül 9 magyar (a KB-tagok között van Domokos Géza, Koppándi Sándor és Hajdu Győző).
- június végén** a Bolyai Egyetem filológia-történelem karának tanévzáró ülésén megjelenik Bányai László, aki beszédében kitér arra, hogy mennyire elhanyagoltak a Házsongárdi temetőben pihenő magyar írók, tudósok sírjai, és illene, hogy a magyar irodalom tanszék gondozásába vennék ezeket. Ezt a feladatot Dávid Gyula és Varró János irodalomtörténész, valamint Lakó Elemér nyelvész aspiránsokra bízzák.
- július 14.** Az *Előre*-ben megjelenik a Román Munkáspárt Központi Vezetősége és a Minisztertanács határozata az „általános oktatás megjavításáról”. Ez – többek között – bevezeti a koedukációs iskolákat, az 1956/57-es tanévtől pedig a pedagógiai iskolák átalakulnak tanítóképző pedagógiai iskolákká. Visszaáll az 1951-ben megszüntetett 11 éves oktatás, tehát a három éves gimnáziumi képzés (V–VII. osztályok) után négy éves oktatás következik, de az utolsó két évben (X–XI. oszt.) két irányba: humán és reál tagozatra válik szét az oktatás. Ezen kívül azonban a rendelet előírja, hogy bár „az együttélő nemzetiségek iskoláiban

az általános oktatás az illető nemzetiség anyanyelvén folyik”, de „a többnemzetiségű vidékeken és helységeiben román és kisebbségi tagozatokkal, illetve osztályokkal rendelkező iskolákat kell létesíteni”. A felháborodást csillapítandó azonban a rendelet a nemzeti kisebbségek tanulóinak csak az elemi iskola 2. tanévtől teszi kötelezővé a román nyelv tanulását. A határozat következtében az 1956/57-es tanévvel kezdetét veszi a román és a nemzetiségi tannyelvű iskolák összevonása, az ún. „vegyes iskolák” létrehozása.

július 22. Az *Előre* beszámol arról, hogy Farczady Elek, a marosvásárhelyi Bolyai Könyvtár (Teleki Téka) vezetője egy ottani kódexben XV. századi magyar nyelvű, 53 szóból álló töredéket fedezett fel. A nyelvelmélet megvizsgálta Szabó T. Attila nyelvész, valamint Jakó Zsigmond, Kelemen Lajos és Pataki József levéltáros-történészek. A felfedezett szövegtöredék jelentőségére való tekintettel (ez az időrendben ötödik magyar nyelvelmélet) úgy döntenek, hogy a Bolyai Tudományegyetem fog gondoskodni annak feldolgozásáról és kiadásáról.

augusztus 6–22. Magyar és román szakemberek részvételével közös kutatás folyik Petőfi Sándor halálának helyszínén, Fehéregyháza mellett. (Magyarországról Nyilassy Vilmos, Dienes András és Bartha János irodalomtörténészek vesznek részt a kutatásban.) Szeptember 1-jén megjelent sajtóközleményből kiderül, hogy a kutatás megerősítette azt az eddigi feltételezést, hogy Petőfi az Ispánkút mellett lelte halálát.

augusztus 15. A Magyar Népköztársaság és a Román Népköztársaság között – kölcsönösségi alapon – megszűnik a vízumkényszer. Ennek köszönhetően október 23-ig több ezren utazhatnak Magyarországra.

augusztus végén megjelenik Kolozsvárott a bukaresti pártvezetés által a magyar értelmiségiek megfigyelmezése céljából Miron Constantinescu, a Politikai Bizottság tagja, Fazekas János, a Központi Vezetőség titkára és Iosif Ardeleanu, az országos cenzúrahivatal vezetője. A „brigád” már ekkor is több megbeszélést folytat a helyi értelmiségi elit tagjaival (Balogh Edgárral, Gáll Ernővel, Jordáky Lajossal, Demeter Jánossal, Tóth Sándorral, Szabédi Lászlóval és másokkal).

szeptember 9. Megjelenik a budapesti *Szabad Nép*-ben Pándi Pálnak a „Közös dolgainkról” című, az erdélyi magyarsággal foglalkozó cikke, amelyben a szerző az egyhónapos erdélyi körútjának tapasztalatait összegzi. Pándi ismeri az 1955-ös bolyais „hangulatjelentés” anyagát is, és nem hallgatva el az eredményeket, szóvá tesz néhány sérelmet, problémát: még a Magyar Autonóm Tartományban is előfordul, hogy a bíróságokon a tartomány lakosságának többségét adó magyarság nyelvét nem értő hivatalnokok vannak funkcióban; nehezen lehet hozzájutni a magyarországi folyóiratokhoz, könyvekhez. A lapszámot Romániában kivonják a forgalomból. A bukaresti magyar nagykövet a Budapestre küldött jelentésében azt ajánlja a külügyminisztériumnak illetve a pártvezetésnek, hogy védjék meg a cikket a román kirohanásoktól.

– Az *Előre*-ben megjelenik Méliusz József írása, amelyben a két világháború közötti kommunista folyóirat, a *Korunk* „feltámasztását” sürgeti.

szeptember 14. A tanévnyitás előtt egy nappal megjön az engedély, hogy kilencedik osztály is indulhat Szilágysomlyón, ezzel megteremtődik annak lehetősége, hogy ismét lehessen a városban (magyar és román tagozattal) középfokú iskola. (Ez

az 1948-as tanügyi reform nyomán szűnt meg.) A középiskola újraindulásáról beszámoló *Előre* cikkéből kiderül, hogy bár a sok huzavona ellenére mégis megjelenik a tanév első napján 19 magyar és 18 román kilencedikes diák, „csak hogy a jóváhagyás szerint a kilencedik osztály csak azzal a feltétellel működhet, ha van legalább 30–35 tanuló. Az iskola igazgatósága és tanári kara most minden erőt latba vet újabb kilencedikesek toborzására, a más városokba ment tanulók visszahódítására.”

szeptember 18. A történelem tanszékek közös ülésén (jegyzőkönyvben is megörökítendő) köszönetet mondanak Bányai László rektornak azért, hogy közbenjárásával megghiúsította azt a bukaresti szándékot, miszerint a Bolyai Tudományegyetemen megszüntessék a történelem szakot.

szeptember 21. Bukarestben az RNK Tudományos Akadémiáján megnyitják a Hunyadi János halálának 500. évfordulója alkalmából rendezett két napos tudományos ülészakot. Magyarországról jelen vannak: Elekes Lajos, Székely György, Mályusz Elemér történészek. A résztvevők 23-án Vajdahunyadra, másnap pedig Gyulafehérvárra utaznak, ahol a római katolikus székesegyházban megkoszorúzzák Hunyadi sírját. A vendégeket itt üdvözli Márton Áron püspök is.

szeptember 26. Ismét Kolozsvárra érkezik Miron Constantinescu, Fazekas János és Iosif Ardeleanu. 27-én fogadják Balogh Edgárt, Demeter Jánost, Gáll Ernőt. Constantinescu kijelenti, hogy „számos nemzetiségi sérelmet azonnal orvosolnak”. Másnap, 28-án Jordáky Lajossal is megbeszélést folytatnak a magyar kisebbség sérelmeivel, problémáival kapcsolatban.

október 3. A bukaresti küldöttek találkoznak az írószövetség kolozsvári fiókjának magyar nemzetiségű tagjaival. Jordáky Lajos egykorú naplójegyzete, valamint más visszaemlékezők szerint a tanácskozás igen viharos hangulatban folyik le és a megbeszéléseken a magyar kisebbségi sérelmek tömkelege kerül felszínre. Követelik egy magyar alminiszter kinevezését a közoktatásügyi minisztériumba, a magyar nyelvű mezőgazdasági felsőoktatás és egyáltalán a szakoktatás visszaállítását, a magyar többségű városokban a kétnyelvűség visszaállítását, újabb folyóiratok (pl. az 1940-ben megszűnt *Korunk*) megindítását. A követelések egy részét a bukaresti vezetés hamarosan teljesíti.

október első hetében Erdélybe érkezik Tamási Áron és Illyés Gyula. Előbbinek október 11-én Marosvásárhelyen, az *Igaz Szó* szerkesztőségében szerzői estje van.

október 6. Aradon többszáz aradi magyar dolgozó rója le kegyeletét az 1849-es vértanúk vesztőhelyén lévő obeliszknél. Magyarországról Hajdu-Bihar megye és a debreceni helyőrség küldöttsége, egy makói diákküldöttség és Békéscsabáról egy 183 fős tanár-diák csoport is részt vesznek a koszorúzáson.

október 10. Az *Előre* információi szerint a Román Munkáspárt Központi Vezetősége határozata értelmében „rövidesen magyar nyelvű színházi és művészeti folyóirat indul”. (A *Művészet* c. képes havi folyóirat – Sütő András főszerkesztő irányításával – csupán 1958. április 1-jén jelenik meg).

október 12. Megjelenik a Román Munkáspárt Központi Vezetősége határozata, amelynek értelmében az Oktatásügyi Minisztériumban létrehozzák a Nemzetiségi Oktatás Vezérgazgatóságát. Az *Előre* szerint a vezérgazgatóság „megte-

remtése elé nagy várakozásokkal tekint az ország egész népe, románok, magyarok, németek egyaránt.” (A vezérigazgatóság élére novemberben Bányai Lászlót, a Bolyai egyetem akkor leváltott rektorát, frissen kinevezett közoktatásügyi miniszterhelyettest nevezik ki.)

október 15. Kolozsvárra érkezik Tamási Áron, ahol 16–17-én találkozik a kolozsvári magyar írókkal, illetve 17-én előadást tart a Bolyai egyetemen. 18-án hazautazik.

október 18. Tudósításában az *Előre* vidéki levelezője arról számol be, miszerint bontják Aradon az Avram Iancu tér burkolatát, hogy eredeti helyére visszaállíthassák az 1925-ben eltávolított aradi vértanúk emléksobrát.

október 19. Párt- és kormányküldöttség utazik Gheorghe Gheorghiu-Dej, a Román Munkáspárt Központi Vezetőségének első titkára vezetésével Jugoszláviába. A tárgyalások 27-én fejeződnek be.

október 20. Közlemény jelenik meg az *Előré*-ben (másnap pedig a kolozsvári *Igazság*-ban): „Az illetékes szakminisztériumok bürokratikus intézkedései miatt tavaly és tavalyelőtt a kolozsvári Mezőgazdaságtudományi Intézet magyar tagozatán megszüntették az első- és másodévet. Pártunk Központi Vezetősége felülvizsgálta a szakminisztériumok intézkedéseit, és megállapította, hogy azok nem felelnek meg a párt nemzeti [sic!] politikája szellemének... A Központi Vezetőség elhatározta a bürokratikus intézkedés azonnali megszüntetését...” A párthatározat következtében sebtében – a tanév megkezdése után több héttel – felvételi vizsgákat tartanak az első évre, míg a másodévre a Bolyai Egyetem rokon szakjairól irányítanak át hallgatókat.

október 24. A kolozsvári Ion Andreescu Képzőművészeti Főiskola központi épületében, Mátyás király szülőházában tartják meg – az előző nap meghirdetett – diákszövetségi közgyűlést. Ezen Balázs Imre (korábban a főiskola IMSZ-titkára) elnököl, és felolvas egy 5 pontból álló követelést: a megalakuló diákszövetségek ne csak a kelet-európai, hanem a nyugati szervezetekkel is kapcsolatot létesíthessenek; a művészeti főiskolákon az orosz és román nyelv mellett a nyugati nyelvek oktatása is fakultatív legyen; állítsák vissza az egyetemi autonómiát. A gyűlésen magyarul és románul hangzanak el a felszólalások, a hallgatóság között nagy számban románok is vannak. Daniel Popescu, az intézet rektora korábban értesítette a Securitatét, amely körbekerítette az épületet. A gyűlésen részt vevő diákok (akik egy része más főiskolákról volt jelen) pánikszerűen távoznak az épületből.

– A Román Munkáspárt Központi Vezetősége Politikai Bizottsága ülést tart, amelyen elhatározzák, hogy „az állami- és pártmunka megerősítésére” a nemzetiségek-lakta tartományokba küldi a pártvezetés néhány tagját, ahol azok gyakorlatilag „kormánybiztosi” jogkörrel rendelkeznek. Temesvár tartományba Petre Lupu, Kolozsvár tartományba Miron Constantinescu, Nagybánya tartományba Muzsik Mihály, Nagyvárad tartományba Szenkovits Sándor, a Magyar Autonóm Tartományba pedig Fazekas János megy. A határozat 13. pontjában az áll, hogy „a Babeş és a Bolyai egyetemeken a pártszervezetek keretében haladéktalanul dolgozzák fel a magyarországi eseményeket”.

október 25. Reggel letartóztatják Balázs Imrét, Tirnován Vid Arisztidet valamint Walter Frigyet, a képzőművészeti főiskola hallgatóit, az előző napi diákgyűlés

szervezőit.

– Az *Agerpress* először számol be arról, hogy Magyarországon „ellenforradalmi felkelési kísérlet” történt. A hírügynökség szerint „október 24-én az esti órákban az ellenséges kalandot felszámolták és Budapesten helyreállt a rend.”

október 26. Az *Igazság*-ban megjelenik a Diákszövetség Kolozsvár Városi Szervező Bizottsága közleménye, amelyben elítélik a két nappal korábbi diákgyűlésen történeteket. „A Képzőművészeti Intézetben... néhány zavart keltő és zavaros fejű elem, társai jóhiszeműségével visszaélve, gyűlést kezdeményezett azzal az ürüggyel, hogy itt a diákságot érintő kérdéseket tárgyalják meg. [...] Egyeseknek az a próbálkozása, hogy a diákság szervezetének megkerülésével demagogikus szónoklatokkal és fegyelmetlen magatartással oldják meg a tanulmányi munka kérdéseit, csakis a nép ellenségeit, a nacionalista és sovinizta elemek mesterkedéseit szolgálja.”

– A Román Munkáspárt Központi Vezetősége pártszervezetek osztálya tájékoztató jelentése szerint a Babeş és a Bolyai egyetemeken röpcédulákat találtak, amelyek a két egyetem szolidarizálására szólítanak fel. (Az eddigi adatok szerint röpcédulák írásáért vagy terjesztéséért senki nem került bíróság elé.)

október 27. Az *Agerpress* beszámol arról, hogy Nagy Imre vezetésével új kormány alakult Budapesten. (Másnap felsorolja a kormány tagjait is.) Közli továbbá, hogy: „A város egyes helyein még folynak a harcok az ellenforradalmi bandák ellen.”

– A temesvári Politechnika mechanika karának néhány hallgatója (Aurel Baghiu, Caius Muțiu, Teodor Stanca, Henrich Drobny, Nagy László és mások) elhatározzák, hogy 30-ra közgyűlést hívnak össze az összes temesvári diák részvételével, amire meghívják a Műegyetem rektorát, valamint a közoktatásügyi miniszterhelyettet is. A gyűlésen az egyetemi ifjúság problémáit akarják megtárgyalni és a „magyarországi helyzetről” akarnak valós képet kapni.

– A Román Munkáspárt Központi Vezetősége pártszervezetek osztálya tájékoztató jelentése szerint a Babeş Tudományegyetemen Valer Inciğaş joghallgató néma felállást kezdeményezett a magyar forradalom áldozatainak tiszteletére; ugyancsak a Babeş egyetemen a faliújságon felirat jelent meg: „szolidarizáljatok a magyar egyetemistákkal!”

október 28. A Román Munkáspárt Központi Vezetősége pártszervezetek osztálya tájékoztató jelentése szerint különleges bizottság vizsgálja a Képzőművészeti Főiskolán 23-án tartott gyűlés után letartóztatott diákok helyzetét: javasolják Tirnovan Vid Arisztid és Walter Frigyes hallgatók szabadon bocsátását és Balázs Imre további fogvatartását.

október 29. A Bolyai egyetem vezetősége diákgyűlést hív össze, hogy az – a magyarországi „ellenforradalmat elítélő” – táviratot küldjön Budapestre. A „hűségnyilatkozat” szövegét a kari diákszövetségi ülésen már elfogadták, de ugyanezen a napon az összehívott diákság előtt felolvasott szöveget a diákok felháborodottan visszautasítják.

– A Román Munkáspárt Központi Vezetősége Politikai Bizottsága számára „a helyzetről és a pártszervek által foganatosított intézkedésekről” készült általános tájékoztató szerint: „Az egyetemeken egyes elemek megpróbálták felhasz-

nálni a magyarországi eseményeket arra, hogy zavart keltsenek, és hogy a diákságot különböző megmozdulásokra ösztönözzék, lázítottak az orosz nyelv és a társadalomtudományok ellen (Kolozsvár, Bukarest, Marosvásárhely, Temesvár). Általában feszültebb helyzet tapasztalható a kolozsvári egyetemi hallgatók körében, ahol volt egy konkrét kísérlet is egy diákgyűlés megszervezésére október 24-én. A három szervezőt letartóztatták.”

október 30. Temesváron mintegy 2.500 diák részvételével nagygyűlést tartanak a Politechnika (Műegyetem) amfiteátrumában (amikor más karokról, egyetemekről is nagy számú hallgatóság jelenik meg, és szűk lesz a hely, a résztvevők átvonulnak az 1. sz. diákmenza nagytermébe). A gyűlésre meghívják a Román Munkáspárt Központi Vezetősége Temesvár tartományba küldött tagját, Petre Luput, a közoktatásügyi miniszter helyettesét, Coriolan Drăgulescut, Ilie Verdetet, valamint az egyetem vezetését. Kezdetben a diákság problémáiról van szó, majd a magyarországi eseményekkel kapcsolatos kérdések merülnek fel. A diákok szolidaritásukat fejezik ki a magyarországi forradalommal és elítélik a szovjet beavatkozást. Egyre inkább kommunistaellenes közbeszólások hallhatók. A Teodor Stanca által összeállított 12 pontos memorandumukban megfogalmazzák a követeléseiket is. (Többek között követelik a szovjet csapatok kivonását Romániából, Sztálin személyi kultuszának felszámolását, a parasztságot sújtó beszolgáltatások eltörlését, valamint ösztöndíjat minden hallgató számára és az egyetemi autonómia visszaállítását.) A gyűlés közben a Securitate csapatai körbefogják az épületet, majd megjelenik a Securitate tartományi vezetője és letartóztatják a szervezőket és a résztvevők nagy részét, éjszaka pedig megszállják az egyetem épületeit és a kollégiumokat. (A megmozdulásról másnap a Szabad Európa Rádió is beszámol.)

– A temesvári megmozdulások hírére a bukaresti pártvezetés Emil Bodnăraşnak, a fegyveres erők miniszterének vezetésével Központi Parancsnokságot hoz létre, amely a Román Munkáspárt Központi Vezetősége és a Minisztertanács közvetlen alárendeltségébe tartozik. A parancsnokságnak joga van bármilyen, a rend fenntartása érdekében szükséges intézkedés megtételére, beleértve a tűzparancs kiadását is.

október 31. Temesváron a letartóztatott diáktársaik kiszabadításának követelésével több mint ezer egyetemi hallgató tüntetni kezd, majd a város központjába vonul. A hadsereg és a Securitate csapatai az ortodox katedrális és az Opera tér közti térségben bekerítik a tüntetőket, majd mindenkit összefognak és a kisbecskereki, éppen üresen álló szovjet laktanyába internálnak.

november 1. Halottak napján a Házsongárdi temetőben a Bolyai Tudományegyetem több diákcsoportja is kimegy a magyar történelmi sírokhoz világítani. Az egyik csoport Dávid Gyula tanársegéd vezetésével megkoszorúzza néhány magyar irodalmi személyiség sírját, majd Bartis Ferenc egyetemi hallgató elszavalja Reményik Sándor „Ahogy lehet” c. versét. (A „temetői tüntetésről” másnap beszámol a Szabad Európa Rádió is.)

– A Bolyai Egyetemen egyetemi tanácsulást, majd tantestületi gyűlést tartanak. Mivel a résztvevők hosszas viták után sem hajlandók egyértelműen elítélni a

magyarországi „ellenforradalmi eseményeket”, a tervbevett táviratot nem küldik el a bukaresti pártvezetésnek.

november 2. Az *Agerpress* kommentárja Nagy Imre semlegesség-nyilatkozatához: „Egy határozat, amely ellentétben áll a magyar nép és a nemzetközi együttműködés érdekeivel.”

– A marosvásárhelyi Simó Géza Bútorgyárban nagygyűlésen vitatják meg a magyarországi „eseményeket”. A gyűlés végeztével táviratot küldenek a Román Munkáspárt Központi Vezetősége első titkárának, Gheorghiu-Dej-nek, amelyben többek közt „együttérzésüket nyilvánítják a demokratikus vívmányainak megvédéséért harcoló magyar néppel”.

– A Magyar Autonóm Tartomány vezető magyar értelmiségi levelet küldenek a bukaresti pártvezetéshez: „Lelkiismeretünk parancsszava. A Magyar Autonóm Tartományban élő írók és a marosvásárhelyi irodalmi intézmények dolgozóinak levele az RMP Központi Vezetőségéhez” címmel, amelyben elítélik a magyarországi „ellenforradalmat” és „hűséget fogadnak” a pártnak, illetve a vezetésnek.

november 3. Az egyetemi pártszervezet rendkívüli gyűlésén Miron Constantinescu tart tájékoztatást a magyarországi „eseményekről”. Beszédében többek között „engedékenységgel”, a „kötelező éberség” hiányával, és általában „liberalizmussal” vádolva Gáll Ernő prorektort teszi felelőssé a Bolyai Tudományegyetemen történetekért. Késő este beszédét azzal fejezi be, hogy mindenki hazamehet, a magyarországi ellenforradalom kérdése meg van oldva.

– A Nagy Nemzetgyűlés Elnökségének törvényrendelete december 1-jei határidővel megemeli a kisnyugdíjakat.

november 4. Vasárnapi különkiadásban jelenik meg az *Igazság*, amelyet teljes terjedelmében a magyarországi „ellenforradalom” leverésének, valamint az ezzel kapcsolatos helyi eseményeknek szentelnek. Többek között beszámol a lap a délelőtti órákban a Bolyai egyetem aulájában tartott nagygyűlésről, amelyen az egyetem „tanárai és dolgozói ragaszkodásukat fejezik ki a Román Népköztársaság demokratikus és szocialista vívmányai iránt. Ezek az eredmények népünk közös harcának gyümölcsei, éppen ezért megvédésük és továbbfejlesztésük legfőbb biztosítéka a román, magyar és más nemzetiségű dolgozók egysége és testvérisége... a párt vezetésével.” A gyűlés után a résztvevők táviratot küldenek a pártvezetésnek.

– A marosvásárhelyi Orvostudományi és Gyógyszerészeti Felsőoktatási Intézet Tudományos Tanácsa a „magyarországi eseményekkel kapcsolatban” ülést tart és nyilatkozatot ad ki, amelyben elítélik a magyarországi „ellenforradalmat”. A nyilatkozatot aláírja az intézet vezetősége és tanári karának nagy része, többek között Andrásófszky Tibor, az intézet igazgatója (rektora), Csógör Lajos, a fogászati klinika vezetője, Dóczy Pál, az 1. sz. belklinika vezetője, Puskás György tanulmányi igazgató, Miskolczy Dezső akadémikus, az ideg-elmegyógyászati klinika vezetője.

november 5. A két kolozsvári egyetem, a Babeş és a Bolyai, valamint „1500 tudós, tanár és tanító részvételével” nagygyűlést tartanak az Egyetemiek Házában, ahol ismét beszédet mond Miron Constantinescu, a Román Munkáspárt

Politbürojának tagja. Elítéli, hogy „egyes imperialista rádióállomások és a volt Nagy Imre kormány rádióállomásai propagandisztikus célokból azt a provokáló hazugságot terjesztették, hogy a kolozsvári diákság tüntetést rendezett”. A gyűlésen továbbá határozottan visszautasítják a résztvevők, a „kalandor és nacionalista elemek minden arra irányuló kísérletét, hogy megtevésszenek egyes ifjakat.” (Másnap közli az *Igazság* és az *Előre* a gyűlés után kiadott „A kolozsvári Bolyai Tudományegyetem dolgozóinak határozatát”.)

– Nap közben a Bolyain évfolyamonként több gyűlésen dolgozzák fel a magyarországi fejleményeket, és mindegyik gyűlés végén táviratokat küldenek a párt vezetéséhez, amelyekben a „hűségükről” biztosítják Gheorghiu-Dejt és Chivu Stoicát.

november 6. Az *Előre* és az *Igazság* közli a kolozsvári magyar írók novemberi 5-i gyűlésének nyilatkozatát („Felzárkózunk a Román Munkáspárt oldalán”). Ebben többek között kijelentik: „A reakció bűnös kísérletet tett arra, hogy kiszakítsa Magyarországot a szocialista népek testvéri, nagy családjából... Úgy érezzük, hogy Magyarország népének érdekében is cselekszünk, amikor a számunkra egyetlen járható utat követjük: felzárkózunk a Román Munkáspárt oldalán...” A nyilatkozat aláírói: Asztalos István, Balogh Edgár, Csehi Gyula, Bartalis János, Földes László, Horváth István, Horváth Imre, Kacsó Sándor, Kiss Jenő, Létay Lajos, Marosi Péter, Salamon László, Szabó Gyula, Szabó István, Szabédi László, Szentimrei Jenő, Tamás Gáspár. (Ezen a napon a kolozsvári román írók is táviratot küldenek Bukarestbe, hűségükről biztosítván a pártvezetést).

november 11. Éjszaka átszökik a határon Kovács József és Józsa Csaba sepsiszentgyörgyi diák (két társuk a határról visszafordul), hogy segítsenek a magyarországi szabadságharcosoknak. A magyar hatóságok visszaadják őket a román szerveknek.

november 12. A Bolyai Egyetem Filológia-Történelem Kar diákszövetsége vezetőségi ülésén Várhegyi István felolvassa a programtervezetét. Ebben többek között követelik az általános diáksérelmek orvoslását, az orosz nyelvtanulás eltörlését, az ösztöndíjrendszer megreformálását stb., az anyaországgal – és a többi szocialista országban élő magyar kisebbséggel – történő kapcsolatok ápolását.

november 13. A Román Munkáspárt Központi Vezetőségének Politikai Bizottsága ülésén elfogadnak egy „protokollumot”, amelynek II/b. pontja szerint „az aktív módon megnyilvánuló ellenséges elemekkel szemben a megfelelő állami szerveknek a leghatározottabb intézkedéseket kell foganatosítaniuk”. Ekkor mentik fel a közoktatásügyi miniszteri székéből Ilie Murgulescu akademikust (1953–55 közt csak a felsőoktatási tárcát vezette), és nevezik ki helyébe Miron Constantinescut; felmentik Coriolan Drăgulescut és Tudor Bugnariut a miniszterhelyettesi posztról, helyükbe Bányai Lászlót (a Bolyai egyetem addigi rektorát) és a vasgárdista múltja miatt mindeddig háttérbe szorított Constantin Daicoviciu-t nevezik ki.

november 14. Az *Előre*-ben megjelent hivatalos közlemény szerint „Hazánk népe testvéri segítséget nyújt a Magyar Népköztársaság dolgozóinak.” A közlemény szerint mintegy 100 vagon árut, főként deszkát és söt küldtek Magyarországra.

- A határmenti tartományok közvetlen „testvérei segítséget nyújtanak” a Debrecen és Szeged környéki, valamint a Szabolcs-Szatmár megyei dolgozóknak.
- november 15–16.** A temesvári katonai törvényszéken zárt tárgyaláson folyik az egyetemisták pere. A vád eredetileg „gyilkossági kísérlet” és az „államrend elleni terrorcselekmény” volt (ezért minimum 25 év fegyházbüntetés jár), de a főügyészség a tárgyalás előtt két nappal „nyílt lázítás”-ra változtatja a jogi besorolást. 16-án összesen 30 hallgatót és egy tanársegédet ítélnék el. Caius Muțiu, Stanca Teodor, Aurel Baghiu 8–8 évet, Valentin Rusu 7, Heinrich Drobny, Nicolae Petca, Cornel Cormoș és Valentin Radu 6–6, Nagy László 3 év börtönbüntetést kap. (Másodfokon néhány személynek csökkentik a büntetését.)
- november 16.** Marosvásárhelyen háromnapos Bolyai-ünnepség kezdődik Bolyai Farkas halálának 100. évfordulója alkalmából. 17-én a volt református kollégiumban tartott díszünnepélyen Bugyi Pál, a Magyar Autonóm Tartomány Néptanácsa Végrehajtó Bizottságának elnöke bejelenti, hogy: „a Minisztertanács elfogadta a tartományi pártbizottság és a tartományi néptanács javaslatát, hogy az intézmény (a jelenlegi Ranghetz József középiskola, ahol a nagy tudós hosszú évtizedeken át tanított) ezentúl Bolyai Farkas nevét viselje”.
- november 17.** Kolozsváron letartóztatják Várhegyi Istvánt, a Bolyai Tudományegyetem hallgatóját, a nyelv- és történettudományi kar diákszövetségének egyik vezetőjét, a diákszövetségi programtervezet fő kidolgozóját.
- november 18.** Kolozsváron letartóztatják Kelemen Kálmánt, Koczka Györgyöt és Nagy Benedeket a Bolyai Tudományegyetem hallgatóit, akik részt vettek a nyelv- és történettudományi kar diákszövetsége programtervezetének kidolgozásában.
- november 19.** Kolozsvárott az Egyetemiek Házában gyűlést tartanak az egyetemi és főiskolai hallgatók. Az elnökségben magyar részről Bányai László, a Bolyai rektora, Salamon Béla, az IMSZ városi szervező bizottsága büroójának tagja, Farkas Anna, a diákszövetségek városi szervezőbizottságának tagjai és Anghi István, a Gheorghe Dima Zeneművészeti Intézet hallgatója foglal helyet. A gyűlés résztvevői tiltakoznak az ellen, hogy a nyugati rádióadók és hírügynökségek azt terjesztették, miszerint Brassó, Kolozsvár, Marosvásárhely és más nagyvárosok főiskolásai rendszerellenes tüntetéseket, zavargásokat rendeztek. – A bukaresti fővárosi pártaktíva ülésén Nicolae Ceaușescu mond kirohanásokkal tarkított beszédet. Többek között kijelenti: „Szerte kell foszlatnunk azt a légkört, amelyben az egyetemi hallgatók azt hiszik, hogy szívességet tesznek nekünk azzal, ha tanulnak. A tanulás megtisztelő kötelesség. Nekünk vannak gyáraink, most építünk egy nádfeldolgozó gyárat, és oda fogjuk küldeni azokat, akik nem tanulnak”. [...] „A munkásosztály megadta a tudománynak azt a nagyrabecsülést, amelyet megérdemel, de a tudósoknak teljesíteniük kell kötelességüket és tudomásul kell venniük, hogy a munkásosztály hátán élnek”.
- november 19–20.** Marosvásárhelyen az Orvostudományi és Gyógyszerészeti Intézetben sorozatos diákgyűléseket tartanak, amelyeken a hallgatók méltatlankodásukat fejezik ki „azokért a provokációs rágalalmazásokért, amelyeket egyes nyugati reakciós lapok és rádióállomások terjesztettek országunk diákságáról”.

- november 21.** Este Budapestre utazik a Gheorghe Gheorghiu-Dej-vezette román párt- és kormánydelegáció. (Tagjai: Chivu Stoica miniszterelnök, Emil Bodnăraș, a fegyveres erők minisztere, Aurel Mălnășan külügyminiszterhelyettes, Valter Roman és Valentin Steriopol külkereskedelmi miniszter.) A 22-én és 23-án folytatott tárgyalásokon többek között megállapodnak a Nagy Imre és társai Romániába történő szállításáról. A tárgyalások végén közlésezzik, hogy Románia az addig nyújtott segítségen kívül 60 millió rubeles támogatást nyújt a Kádár-vezette Magyarországnak. Stoica és Steriopol november 23-án, a többiek 24-én térnek haza.
- november 23.** Romániába deportálják az előző napon a budapesti jugoszláv nagykövetség elől elrabolt Nagy Imrét és társait. A Nagy Imre-csoportot az elkövetkező másfél évben a Bukarest melletti Snagovon tartják fogva.
- november 26 – december 3.** Moszkvában szovjet–román kormánytárgyalások folynak, (a román delegációt Chivu Stoica miniszterelnök vezeti), amelynek végén megállapodnak arról, hogy „a nemzetközi eseményektől függően” a Szovjetunió, Románia, vagy a Varsói Szerződés más tagjai fel fogják vetni a Romániában állomásozó szovjet csapatok visszavonásának kérdését.
- november végén** felmentik Gáll Ernőt a prorektori tisztségéből, mivel kinevezték az év elején megjelenő *Korunk* főszerkesztőjévé. Az utóda Márton Gyula nyelvész lesz.
- december 5.** Az *Előre* értesülése szerint a temesvári színház épületének túlterheltsége miatt a magyar társulat Aradra fog költözni. „Az illetékes tényezők az áthelyezésről már végleg döntöttek, az akadály azonban az, hogy az aradi színház átalakítási munkálatai még mindig folyamatban vannak.” (A költözésre végül mégsem kerül sor, a magyar színház Temesváron marad.)
– Leonte Răutu és Fazekas János, a Központi Vezetőség titkárai feljegyzést terjesztenek a pártvezetés elé a kolozsvári helyzetről. Ebből kiderül, hogy bár „a magyar értelmiségiek és az egyetemi hallgatók körében a hangulat javult”, ennek ellenére „az értelmiség egy részének még mindig nincs szilárd álláspontja, különösen a szovjet csapatoknak az ellenforradalmi összeesküvés szétzúzásában nyújtott segítségét illetően.”
- december 12–13.** A kolozsvári katonai törvényszék előtt folyik Balázs Imre és Tirnován Vid Arisztid perének tárgyalása. A két vádlottat, akik az október 24-i diákgyűlés szervezői voltak, „uszítás, nyílt lázítás” vádjával 7–7 év börtönbüntetésre ítélik.
- december 15–16.** A Magyar Autonóm Tartomány pártkonferenciáján felszólal Gheorghe Gheorghiu-Dej, a Román Munkáspárt első titkára is. Beszéde végén kijelenti, hogy „... a kommunistáknak, minden dolgozónak le kell vonnia a tanulságokat az utóbbi időben Magyarországon lezajlott eseményekből... Teljes határozottsággal kell fellépni a pártfegyelem bárminemű megszegése ellen. E tekintetben nem lehet helye semmiféle ingadozásnak.” Mindezek mellett beszédében a Román Népköztársasággal szembeni illojalitással marasztalja el a romániai magyarság egészét. Ez utóbbi kijelentését a lapok nem közlik.
- december 16.** Az *Előre* részleteket kezd közölni a magyarországi „Fehér könyvekből” (Az *Ellenforradalmi erők a magyar októberi eseményekben* c. négy kötetes

gyűjteményt 1957-ben, míg a „Nagy Imre és bűntársai ellenforradalmi összeesküvése” c. összeállítást a bukaresti Politikai Könyvkiadó 1957-ben románul, 1958-ban magyarul is kiadja).

december 27–29. A Román Munkáspárt Központi Vezetősége plenumán határozatot hoznak az iparosítás ütemének csökkentéséről, ígéretet tesznek életszínvonal-növelő intézkedések meghozatalára.

decemberben árulás következtében letartóztatják a szilágysomlyói Mike András által vezetett szervezkedés tagjait. A Nagyváradon folyó kihallgatásokon magyarországi elhárítók is részt vesznek, a vádlottakat külön is kihallgatják. Az ítélelethozatal időpontja nem ismert, Mike András 15, Szabó Zakariást, Boros Istvánt, Szabó Árpádot 7–7, Szabó Gyulát 3 év börtönbüntetésre ítélik.

1957

január 1. Megjelenik a Minisztertanács határozata a búza, olajos magvak, hüvelyesek, burgonya és tej kötelező beszolgáltatásának eltörléséről. Az 1 hektárnál kisebb gazdaságok és kollektívek mentesülnek a húsbeszolgáltatási kötelezettség alól.

február 3. Nemzetgyűlési választásokat tartanak az országban. 370 nemzetgyűlési képviselő közül 44 magyar nemzetiségű. A nemzetgyűlési választásokon több tízezer polgár (csak a MAT-ban 9.370 fő) távolmaradással tiltakozik a magyar forradalom leverése miatt. A MAT-ban további 4 ezren szavazatukat érvénytelenítik. Ezzel a MAT az utolsó helyen szerepel a tartományok között a kormánylista igenre szavazók versenyében.

február 19. (Más adatok szerint 17-én) letartóztatják Sass Kálmán érmihályfalvi református lelkészt, majd a következő napok során még 30 helybeli és környékbeli személyt fognak le. Azzal vádolják őket, hogy magyarországi mintára „ellenforradalmat” akartak kirobbantani Erdélyben is, majd „árnyék-kormányt” hoztak volna létre.

február 21. Megjelenik az újságíróknál a *Korunk* c. „világnézeti, társadalmi, tudományos és művelődési szemle” új folyamának első száma. Főszerkesztője Gáll Ernő, a szerkesztőbizottság tagja többek közt: Balogh Edgár, Bányai László, Csehi Gyula, Méliusz József, Nagy István és Tóth Sándor. A 3.000 példányon fölül kinyomtatnak még néhány ezret, amelyeket Magyarországra szállítanak, ahol éppen akkor tetőzik az írók sztrájkja.

1957. február 27. A kolozsvári katonai törvényszék Macskási Pál vezette tanácsa nyilvános tárgyaláson ítéletet hirdet a Várhegyi István és társai perben. Várhegyit 7, Nagy Benedeket 5, Koczka Györgyöt és Kelemen Kálmánt 5 – 5 év fegyházbüntetésre ítélik.

február végén ténylegesen is megalakul Brassóban az Erdélyi Magyar Ifjúsági Szövetség (EMISZ), tagjai leteszik az esküt. (A szervezet vezetői között vannak: Orbán László, Sándor Balázs, Lay Imre, Lay György.) Az alapítók célja: „egy olyan, egész Erdélyre kiterjedő magyar ifjúsági szervezetet létrehozni, amely alkalmas a kisebbségi panaszok összegyűjtésére”.

március 9–11. Bukarestben tartják a Romániai Diákszövetségek I. országos konferenciáját.

- március 11.** Este letartóztatják Bartis Ferencet, a Bolyai Tudományegyetem hallgatóját, aki részt vett 1956. november 1-jén az ún. „Házsongárdi tüntetésen”.
- március 12.** Letartóztatják Dávid Gyulát, a Bolyai Tudományegyetem tanársegédét. Azzal vádolják, hogy 1956. november 1-jén „ellenforradalmi tüntetést” szervezett a Házsongárdi temetőben.
- március 14.** Sepsiszentgyörgyön a volt Mikó Kollégium (1. sz. magyar-román tagozatos líceum) néhány diákja este titokban koszorút helyez el a központban álló 48-as emlékmű talapzatán.
– A fehéregyházi Petőfi-emlékműnél nem engedélyezett ünnepséget tart az EMISZ mintegy 15-20 tagja.
- március 19.** Kolozsvárott letartóztatják Páskándi Géza egyetemi hallgatót. Azzal vádolják, hogy a Várhegyi István-féle programtervezetthez „jegyzéket” fűzött. Ráadásul a házkutatás során megtalálják *Egy egyetemi hallgató feljegyzéseiből* c. kéziratát.
- március 20.** A gyulafehérvári vasútállomáson – a házi őrizetben lévő Márton Áron római katolikus püspöktől jövet – letartóztatják Dobai István kolozsvári jogászt. Megtalálják nála azt a memorandumot, amelyben kidolgozta az „erdélyi kérdés” rendezésének módozatát.
– Megalakul az új román kormány. A Minisztertanács elnöke Chivu Stoica, alelnökei: Emil Bodnăraș, Mogyorós Sándor, Petre Borilă, Miron Constantinescu, Alexandru Bârlădeanu és Ștefan Voitec. A fontosabb tárcák: belügyminiszter Alexandru Drăghici, külügyminiszter Grigore Preoteasă, pénzügyminiszter Aurel Vijoli, igazságügyminiszter Gheorghe Diaconescu.
- március 21–22.** Kolozsváron letartóztatják Gazda Ferenc és Bereczki András kolozsvári akadémiai kutatót, valamint Komáromi József középiskolai tanárt, akiket azzal vádolnak, hogy részt vettek a Dobai István-féle memorandum-mozgalomban.
- március 27.** Letartóztatják Varga László, két nappal később, 29-én pedig Molnár Dezső református lelkészeket. Mindkettőjüket azzal vádolják, hogy részt vettek a Dobai István-féle memorandum-mozgalomban.
- március 31.** Letartóztatják Nagy József volt szamosújvári földbirtokost, Kertész Gábor zilahi ügyvédet, Dobri János kolozsvári teológiai professzort. Mindannyiukat a Dobai-féle memorandum-mozgalomban való részvétellel vádolják.
- április 11.** Lukács György és felesége hazatér Budapestre a romániai deportálásból.
- április 19.** A bukaresti magyar nagykövet jelentésében beszámol a Petru Grozával történt beszélgetéséről. Groza kijelentette, hogy: „A magyar népnek nagy gazdasági sikerei voltak. Elégedetlenségének oka tehát nem gazdasági, hanem az, hogy megsértették..., amely büszke nép, makacs nép, nem tűri, ha az érzéseit megbántják.... Véleménye szerint... Kádár elvtársnak rugalmasnak kell lennie, nem szabad egyöntetűen hangoztatnia az ellenforradalmat, mert Magyarországon véleménye szerint Budapest népe kelt fel, munkások, az ifjúság széles rétege. Más kérdés az, hogy a következő napokban mindenféle csöcselék ragadta magához a tüntetések vezetését.”
- május-június.** Márton Áron egyhónapos bérmálói körútja a Székelyföldön, Kézdivásárhely járásában. A tartományi bizottság által összegyűjtött bizalmas adatai

szerint a katolikus püspök összesen 26 községet keres fel. Mindenütt óriási tömegek fogadják (a járás teljes lakosságának közel kétharmada vett részt a rendezvényeken).

1957. május 22. A kolozsvári 3. sz. katonai törvényszéken megkezdődik a „nyilvános izgatással” vádolt Dávid Gyula egyetemi tanársegéd és Páskándi Géza egyetemi hallgató, költő pere. A június 13-i tárgyaláson „nyilvános bujtogatás” vádjával 7, illetve 6 év fogházbüntetésre ítélik őket (Dávidot valójában a Házsongárdi temetői megemlékezés, valamint a magyar forradalommal való rokonszenvenyilvánítás miatt tartóztatták le, Páskándit pedig azért, mert a Várhegyi-féle diákszövetségi programot támogatta és azt kiegészítette). Páskándi Géza 1963. január 3-án, Dávid Gyula 1964. március 9-én szabadul.

májusban Aurel Málnáşan külügyminiszterhelyettes budapesti látogatásán magyar részről szorgalmazták a függőben lévő kérdések (polgári jogsegély-egyezmény, határsávegyezmény stb.) lezárását, de félreteszik a „kényesebb” kérdések (a román vízumkorlátozások enyhítésének, konzuli egyezmény megkötésének, a kolozsvári, vagy marosvásárhelyi konzulátus megnyitásának) megtárgyalását. Málnáşan átnyújtja a román kormány meghívását Kádárnak.

május hónapban – az 1956 előtti évekhez képest csökkentett példányszámban – ismét megindul a magyarországi lapok romániai terjesztése.

június 1. A BM III. Csoportfőnökségnek (belső elhárítás) vezetője, Nicolae Budişteanu azt javasolja Drăghici belügyminiszternek, hogy helyezték Márton Áront házfogságba a rendkívül népszerű és veszélyesnek ítélt pasztorációs tevékenysége miatt.

június 10. Márton Áron kénytelen megszakítani Székelyföldi körútját, és Gyulafehérvári rezidenciájába tér vissza, ahol az állambiztonsági szervek 1967-ig házfogságba tartják.

június 15. A *Buletinul Oficial*-ban megjelenik a 260. sz. rendelet, mely szerint a Romániába beutazni kívánó idegen állampolgárok a határállomásokon kötelesek közölni, hogy mely helyiségbe szeretnének utazni. Ide kötelesek 3 napon belül meg is érkezni, és az ottani rendőrségen 24 órán belül bejelentkezni.

június 20. Áruság következtében letartóztatják az ún. Kisküküllő-menti csoport tagjait: Veress Sándort, az erdőszentgyörgy-gyulakutai hőerőmű közgazdászát, Németh Zoltánt, a hőerőmű jogtanácsosát, Ravasz Győző erdőszentgyörgyi főkönyvelőt, Elekes Balázs albisi lakost, Veress Zoltánt, Veress Sándor testvérét, a hőerőmű technikusát, és Szilveszter Balázs hármásfalui lakost. A csoport 1956 novemberétől 1957 januárjáig a Magyar Autonóm Tartomány területén röpcédulákat terjesztett, amelyben a kommunista ideológiát és a rendszert támadták, valamint megalakították a „Titkos Forradalmi Szervezet” nevű illegális csoportot.

június 28–29, július 1–3. Bukarestben tartják a Román Munkáspárt Központi Vezetőségének plenáris ülését. A lapok az ülés munkálatairól hallgatnak, nem közölnek az ilyen esetekben szokásos terjedelmes párt dokumentumokat. Ráadásul a tanácskozást egy napra (30-ra) felfüggesztik. Ezt minden bizonnyal a moszkvai megíúsított puccskísérlettel lehet összefüggésbe hozni. Dej arra számít, hogy győznek Moszkvában Hruscsov sztálinista ellenfelei, és akkor ő is

kemény kézzel elintézheti a saját ellenzékét. 29-én Hruscsov legyőzte a Malenkov–Molotov–Kaganovics-féle csoportot, ezért 30-án szünetet kell Bukarestben tartani, hogy Dej is megváltoztassa (vagyis enyhítse) saját ellenzékével szembeni politikáját. Az eredmény: a július 4-i *Scînteia* közli, hogy „pártellenes tevékenységükért” kizárták a Politikai Bizottságból Iosif Chişinevschit és Miron Constantinescut (aki egyébként a magyar kisebbséggel szemben is békülékenyebb politikát mutatott korábban).

július 15. Miron Constantinescut felmentik az oktatási- és művelődésügyi miniszteri tisztségéből, helyébe Athanase Jóját nevezik ki.

július 21. A 318. sz. határozattal kiegészítik a BTK-t, új „bűnöket” és büntetéseket állapítanak meg, a halálbüntetést pedig a kihágás széles skálájára állapítják meg. Így például halállal büntethető, ha valaki bármely külföldinek elárulja a RNK levéltárainak vagy közgyűjteményeinek hollétét.

július 24. (25-én?) Letartóztatják László Dezső kolozsvári lelkész. A Dobai-féle szervezkedésben való részvétellel vádolják.

augusztusban megjelenik a *Korunk*-ban Tordai Zádor *Jegyzetek Az ember tragédiájáról* c. esszéje, amely nagy botrányt okoz többek között azért, mert a szerző szembeállítja a tárgyi tudást az eszményekbe vetett hittel, és ez utóbbiról igencsak elítélő véleményét hangoztatja. A lap októberi számában a szerkesztőség kénytelen megjelentetni egy kétsoros önkritikát, amiért Tordai írását leköszölte.

1957 nyarán Budapesten és Bukarestben kölcsönösen engedélyezik a Magyarországon, illetve Romániában élő családtagok látogatását. Az 1956 október végén visszaállított teljes körű vízumkényszer továbbra is érvényben marad.

szeptember 1. Az *Előre* tudósítása szerint a Magyar Autonóm Tartományban az 1957/58-as tanév elején a 797 elemi és középiskolából 583 magyar és 210 román tannyelvű.

szeptember 9. A kolozsvári katonai törvényszék Macskási Pál-vezette tanácsa államellenes összeesküvés vádjával Veress Sándort és Németh Zoltánt 20–20 évi kényszermunkára, Ravasz Győzöt 15, Veress Zoltánt 7, Elekes Balázst és Szilveszter Sándort 6–6 év börtönbüntetésre ítélik.

szeptember 15. Bukarestben az I. C. Parhon egyetemen magyar nyelv- és irodalomtanszék kezd meg működését. Az *Előre* információi szerint hat éves, magyar tannyelvű tanítóképző kezd meg működését Székelyudvarhelyen és Nagyenyeden.

szeptember 16. Kolozsváron megkezdődik a Dobai-csoport pere. A vádlottak: 1) Dobai István kolozsvári jogász; 2) Varga László abrudbányai ref. lelkész; 3) Komáromi József kolozsvári középiskolai tanár; 4) Kertész Gábor zilahi ügyvéd; 5) Bereczki András az RNK Akadémiája kolozsvári fiókjának kutatója; 6) Gazda Ferenc kolozsvári középiskolai tanár; 7) Nagy József szamosújvári volt földbirtokos; 8) Dobri János, a kolozsvári Protestáns Teológia professzora; 9) László Dezső kolozsvári ref. esperes, 1941–44 között erdélyi párti képviselő. Az ellenük felhozott vád: 1) Dobai memóriomot készített, amelyben javaslatot tett Erdély megosztására a magyarság és a románság között. A memorandumot az ENSZ-hez és az RKP KV-hoz akarta eljuttatni. Tervezetét „véleményezés”

céljából eljuttatta: Bereczkyhez, Kertészhez, Nagy Józsefhez, Gazdához, Vargához és Márton Áronhoz. (Az ötödrendű vádlott, Bereczky A. 1956-ban még kolozsvári akadémiai kutató volt, a munka elkészítéséhez átadta az 1939/40-es romániai statisztikai évkönyvet, amelynek adatait Dobai felhasználta.) 2) Varga L. másodrendű vádlott D. I. megbízásából Budapesten felvette a kapcsolatot Németh Lászlóval, Tamási Áronnal. Varga Magyarországról több lapot, folyóiratot hozott haza magával, amelyeket Dobai vádlott-társai között is szétosztott. 3) Kertész G. negyedrendű vádlott szintén készített 3 „nacionalista-sovinizta jellegű” dolgozatot. A politikai per – bár nem nyilvános, és csak a meghívott magyar értelmiségiek szűk köre vehet részt rajta – nagy feltűnést kelt a kolozsvári magyar értelmiség soraiban, híre eljut magyarországi körökhöz és később a nyugati magyar emigráció is értesül róla.

1957. szeptember 25. A kolozsvári katonai törvényszék ítéletet hirdet Bartis Ferenc, a Bolyai Egyetem hallgatójának perében. „Nyilvános izgatás” miatt 7 év fogházbüntetésre ítélik.

Szeptember 10. Letartóztatják Szoboszlay Aladár magyarpécskai plébánost, aki 1956-ban széleskörű illegális szervezetet épített ki Erdély területén, és br. Huszár Józsefet, akit a Szoboszlay-összeesküvésben való részvétellel vádolják.

október 16. Csíktaplocán letartóztatják Orbán István földművest, a Szoboszlay-összeesküvésben való részvétellel vádolják.

október 18. Letartóztatják Temesváron Tamás Dezső tisztviselőt és Tamás Imre tanítót, a Szoboszlay-összeesküvésben való részvétellel vádolják őket.

október 26. A bukaresti *Előre* beszámol a marosvásárhelyi „értelmiségi nagygyűlésről”. A felszólalók (többek közt: Csupor Lajos, az Román Munkáspárt tartományi pártbizottságának első titkára, Gálfalvi Zsolt, Izsák József irodalomkritikusok, Andrásófszky Tibor, az Orvostudományi és Gyógyszerészeti Intézet rektora, Sütő András író) mindnyájan bírálják Jordáky Lajos, a Bolyai Tudományegyetem volt tanárát a nacionalista megnyilvánulásáért.

november 5. Megszületik az ítéletet a Dobai-perben. A kolozsvári katonai törvényszék (elnök: Macskási Pál): „hazaárulásért és az RNK belső és külső biztonsága elleni cselszövés”, valamint „tiltott közlemények terjesztéséért” Dobait és Vargát életfogytiglani kényszermunkára és még 10 év szabadságvesztésre; Komáromit („cselekedetei kimerítik a társadalmi rend elleni felbujtás tényét, mivel izgató és propagandatevékenységével nagy veszélyt hozhatott volna az állam biztonságára”) 25 év kényszermunkára és még 8 év börtönre; Kertészt 25 év kényszermunkára és még 10 év börtönre („a vádlott nyíltan szolidarizált a magyarországi ellenforradalmárokkal”); Bereczkit 15 év kényszermunkára; Gazdát 10 év nehéz börtönre (hazaárulás stb. fel nem jelentése miatt), még 7 év börtönre („áskálódás” miatt) és még 5 év börtönre („tiltott kiadványok tartása miatt”); Nagyt 5 év nehéz börtönre; Dobrit („a társadalom elleni áskálódás miatt” valójában Ravasz László püspök egy beszédéért és Illyés verséért) 6 év börtönre; Lászlót („tilos közlemények tartása” miatt) 5 év börtönre ítélik. Utóbbi kivételével mindenkinél még teljes vagyonek kobzást is elrendelnek. Dobri 1963. február 2-án érkezik haza, Dobai 1964. augusztus 5-én szabadul. Kertész Gábor és Nagy József meghalnak a börtönben.

- november 20.** Interjú jelenik meg az *Előré*-ben Fazekas Jánossal, a Központi Vezetőség titkárával, a titkárság mellett működő, „az együttélő nemzetiségek problémájával foglalkozó bizottság” vezetőjével. Ebben Fazekas szerint 1.105 I-IV. és 505 V-VII. osztályos magyar tannyelvű elemi és 51 magyar tannyelvű középiskola működik.
- november 23.** Letartóztatják Orbán Pétert, Bakó Ferencet, a Szoboszlav-összeesküvésben való részvétellel vádolják.
- december 14.** Gheorghe Gheorghiu-Dej első titkár a Román Munkáspárt Központi Vezetőségének plenáris ülésén elmondott beszédében ismét támadja a revizionizmust és annak képviselőit. Azt állítja, hogy „egyesek le akarták téríteni” a pártot „a helyes lenini útról”, de a párt „visszaverte egyes anarchizmus, kispolgári, politikai szempontból nem eléggé edzett és ingadozó elemeknek azt a kísérletét, hogy eltorzítsák a személyi kultusz megnyilvánulásainak bírálatát és mindezt pártellenes célokra használják fel.” (Egyértelműen a Miron Constantinescu-féle „revizionistákra” céloz).
- december 24.** Letartóztatják Dénes Dávid hátszegi római katolikus plébánost. A Szoboszlav-összeesküvésben való részvétellel vádolják.

1958

- január 7.** Megjelenik a *Bányavidéki Fáklya* (a Román Munkáspárt Nagybánya tartományi bizottsága és a tartományi néptanács lapja) első száma.
- január 10.** Salamon László gyergyószentmiklósi lakost 10 évi börtönbüntetésre ítélik, mert 1956. október 23-án részt vett a budapesti tüntetésen.
- február 20.** Romániába érkezik a Kádár János-vezette magyar párt- és kormányküldöttség. (A látogatás eredeti tervek szerint még 1957. szeptemberére volt ütemezve, de közös megegyezéssel elhalasztották.) A küldöttség tagjai: Kádár János az MSZMP KB első titkára, államminiszter, Apró Antal a kormány első alelnöke, Kállai Gyula államminiszter, az MSZMP KB titkára, Némety Károly az MSZMP KB tagja, Sebes István külügyminiszterhelyettes, Keleti Ferenc nagykövet. A delegáció Arad – Temesvár – Craiova – Pitești érintésével 21-én Bukarestbe érkezik.
- február 25.** „Országjáró körútján” a magyar delegáció Marosvásárhelyre érkezik, ahol Kállai Gyula a Simó Géza bútorgyár kultúrtermében jórészt magyar párttagok előtt tartott beszédében többek között kijelenti: „Megmondjuk világosan: nekünk semmiféle területi igényünk sincs. Azt tartjuk, hogy Magyarországnak van épp elég földje, hogy azon – testvéri egyetértésben a szomszéd népekkel felépítse a maga szocialista hazáját...”
- február 26.** Bukarestben a magyar–román kormánytárgyalások nyomán közös nyilatkozatot adnak ki. A magyar fél eredeti szándékához képest, (vagyis hogy érdemi tárgyalásokat folytassanak, a megoldandó kérdésekben történjen előrelépés és ezt tükrözze a közös nyilatkozat) a kiadott nyilatkozat szövege inkább a románok szempontjait tükrözi. Például az eredeti magyar tervezet szerint bekerült volna az a megfogalmazás, hogy: „további rendelkezéseket léptetnek életbe az utasforgalom elősegítésére az útlevel és vízumkiadás vonalán.” (A

delegáció annak ellenére visszalép a korábbi elképzeléseitől, hogy a bukaresti magyar nagykövet még a tárgyalások megkezdése előtt azt javasolja a külügy-minisztériumnak, hogy „A magyar kormánynak ügyelnie kell arra, hogy [...] olyan dokumentumot írjon alá, amely nem kelt ellenszenvet és elkeseredést az itt élő magyarság körében...”)

február 28. A hazafelé tartó magyar delegáció megáll Kolozsvárott, ahol az állomás előtti téren rövid gyűlést tartanak a vendégek tiszteletére. Az itt szónokló Kádár János kijelenti: „Mi természetesen elsősorban forradalmárok vagyunk. A határok problémája csak alárendelt kérdés...” Ebből és Kállai beszédéből a román pártvezetés azt a következtetést vonja le az elkövetkező hónapokban, hogy Budapest levette a kezét az erdélyi magyarságról, és Bukarest szabad kezet kapott az asszimilációs politikájához.

március 2. Megindul a marosvásárhelyi rádió magyar adása, napi 1 órában román, 2 órában magyar nyelvű műsorokkal.

március 14. Este letartóztatják Sepsiszentgyörgyön azokat a „mikós” diákokat, akik 1957 után másodszor is meg akarták koszorúzni a 48-as emlékművet.

március 28. Keleti Ferenc bukaresti magyar nagykövet jelentése szerint a bukaresti vezető körökben nagy meglepetést váltott ki Kádár János és Kállai Gyula kolozsvári, illetve marosvásárhelyi beszéde. Fazekas János, a Központi Vezetőség titkára pedig „egyenesen megrendülten jelentette ki..., hogy milyen végtelenül boldog, mert politikájának helyességét látja igazolva Kádár elvtársék kijelentésében. Számtalanszor vágták a fejéhez, hogy önző, karrierista célokból lepaktált a románokkal. Ki sem tudja mondani, milyen boldog, hogy a magyar elvtársak most őt igazolták”. Balogh Edgár ugyancsak azt a véleményét hangoztatta Keleti előtt, hogy a Kádár és Kállai beszédei „jelentős mértékben tisztázza őket a jobbfelől, de néha még kommunisták részéről is hangoztatott hazaárulás vádja alól”.

április 3. A Román Népköztársaság Határozatainak és Rendelkezéseinek Gyűjteménye 16. száma közli a 408. sz. határozatot a MNK és RNK kormányai között a román-magyar határon működő határmegbízottak felállításáról.

1958. első negyedében a római *Katolikus Szemle* 1. számában megjelenik Páll György: „Az erdélyi magyarság helyzete” c. írása. (Ez az első eset, hogy a lapban az erdélyi magyarság helyzetével foglalkozó cikk jelenik meg.) Ebben a szerző felsorolja a politikai hierarchia csúcsain lévő magyar származású személyeket: (a szerző szerint „félmagyar”) Mogyorós Sándor a Politikai Bizottság tagja, első miniszterelnökhelyettes; Bugyi Lajos, a Magyar Autonóm Tartomány néptanácsa végrehajtó bizottságának elnöke; Csupor Lajos, a Magyar Autonóm Tartomány pártbizottságának első titkára, a Nagy Nemzetgyűlés elnökségének tagja; Barna János, Fazekas János, Kovács György, Vass Gizella, a Központi Vezetőség tagjai; Ady László belügyminiszter-helyettes; Gyáli Zoltán külkereskedelmi miniszter-helyettes; Vass László pénzügyminiszter-helyettes; Szenkovits Sándor könnyűipari miniszter.

április 10–május 30. Temesváron, a nagyszínházban a katonai törvényszék Macskási Pál-vezette tanácsa előtt folyik Szoboszlai Aladár és társai monstre-pere. Mintegy 200 személyt tartóztattak le, végül 57 főt állítanak a bíróság elé.

Szoboszlai és társai ellen többek között az a vád, hogy: 1) még 1950-ben Keresztény Munkapárt néven „ellenforradalmi szervezetet hoztak létre azzal a céllal, hogy az RNK belső és külső biztonsága ellen mesterkedjenek”; 2) terjesztették Szoboszlai „felforgató” írásait és „a lakosság nyugalmas életére és munkájára káros hangulatot keltettek”; 3) fegyveres lázadást készítettek elő a „a népi demokratikus rendszer megdöntésére és az elnyomó tőkés-földesúri rendszer restaurációjára, mind az RNK-ban mind az MNK-ban, és egy román-magyar konföderáció létrehozására.”

április 10. Letartóztatják Bakó Pál marosvásárhelyi cipészt, „evangelistát” (laikus igehirdetőt), Lőrincz János mikóújfalvi lelkészt, Nagy Jenő vásárhelyi cipészt, „evangelistát”. Azzal vádolják őket, hogy a CE-szövetség tagjai. (A CE szövetség tagjai, más néven bethánisták a református egyházon belüli intenzívebb lelki-gyülekezeti életet gyakorló hívek.) Bakót vallatás közben súlyosan bántalmazták.

április 15. Letartóztatják Bencze József zaláni lelkészt. A kolozsvári katonai törvényszék (be nem jelentett vadászfegyvert találtak a padlásán) „terrorcselekményre való készítés” vádjával 16 év kényszermunkára ítéli. Fellebbezés után, másodfokon Bukarestben ezt 20 év nehézbüntetésre súlyosbítják.

május 24. Bejelentik a szovjet csapatok kivonását Romániából. Június 25-én az utolsó harmincezer fős szovjet kontingens is elhagyja az országot.

május 25–59. Kolozsvárott a Babeş és Bolyai egyetemek tanszemélyzete közös tudományos ülésszakot rendez az Egyetemiek Házában. Az első napon a megnyitót Constantin Daicoviciu tartja, majd különböző szakosztályokban folynak az előadások. A záróbeszédet Takács Lajos, a Bolyai rektora tartja.

május 26. Pünkösöd másodnapján letartóztatják Karczagi Sándor szentleányi, Dézsi Zoltán feketegyarmati, Antal Sándor zoványi, Fekete János nyárad-karácsonyfalvi és Visky Ferenc magyarkéci református lelkészeket. Azzal vádolják őket, hogy mindnyájan a CE-szövetség tagjai.

május 27. Pankotán letartóztatják Szilágyi Sándor református lelkészt. Azzal vádolják, hogy a CE-szövetség tagja.

május 28. Letartóztatják Papp Antal egri-i földművest, (Visky Ferenc lelkész sógorát). Azzal vádolják, hogy a CE-szövetség tagja.

május 29. Letartóztatják Szőke László vásárhelyi gyári munkást (volt lelkészt). Azzal vádolják, hogy a CE-szövetség tagja.

május 30. A temesvári katonai törvényszék Macskási-tanácsa ítéletet hirdet a Szoboszlai-perben. 10 vádlottra mondják ki a halálos ítéletet. Kivégezték: Szoboszlai Aladár pécskai és Ábrahám Árpád torjai plébánost, br. Huszár Józsefet, Orbán Károlyt, Orbán Istvánt, dr. Kónya Béla Istvánt, Tamás Imrét, Tamás Dezsőt, Lukács Istvánt és dr. Alexandru Fintînarut. A letartóztatott lelkészek és szerzetesek közül életfogytiglani fegyházra ítélik: P. Ferencz Béla Ervin ferences szerzetest, Ráduly Géza gyergyószentmiklósi plébánost; P. Karácsony István minorita szerzetest és Ráduly István gelencei plébánost – „feljelentés vétkes elmulasztása” (nedenuntare) vádjával – 22 évre; Dénes Dávid hátszegi plébánost és P. Mezei Mózes Levente ferences szerzetest 20 évre; Müller Jenő érszegi plébánost 15 évre; Kosza József ozsdolai plébánost 10 évre;

Kovács Béla Lajos kovásznai plébánost 7 évre ítélik. A legidősebb elítélt: Kovács Balázs, 73 éves szentkatolnai plébános, aki „feljelentés elmulasztása” vádjával – magas korára való tekintettel – „csak” 4 év börtönbüntetést kap. (Letartóztatásának ideje nem ismert.) A felesége, Drăganiță Mogyorós Mária, Baróthy Pál torjai magángazda, Schell István, és gr. Kuún Zsigmond életfogytiglani börtönbüntetést kaptak, 25 év nehéz börtönre (szigorított fegyházra) a torjai Lőrincz Károlyt, a csernátoni Bulárka Istvánt, és Pataki Istvánt, valamint a kivégzett Orbán István (1956-ban még csak 17 éves) fiát, Pétert. 15 év börtönbüntetésre ítélik a kolozsvári br. Bánffy Istvánt, dr. Rend László állatorvost, dr. Pietsch Béla aradi ügyvédet, Mikó László volt főispánt, Pietsch Miklós építészt. A többi elítélt 5–8–10 év börtönbüntetést kap.

június 3. Kolozsváron a katonai törvényszék Macskási Pál-vezette tanácsa ítéletet hirdet az ún. „mikós diákok” ügyében. Szalai András 18, Szabó Lajost 15, Gyertyánosi Csabát és Bordás Attilát 12–12, Gyertyánosi Gábort és Jancsó Csabát 10–10, Jancsó Sándort 8, Sándor Csabát 7, Molnár Bélát 6 évre ítéli. Szabót kivéve a bűncselekmény elkövetésekor mindannyian 15–16 évesek voltak.

július 7. Letartóztatják Marosvásárhelyen Fülöp (G.) Dénes református lelkész. Az ürügyet az szolgáltatta, hogy 1956-ban teológusként jelen volt az október 24-i diákgyűlésen a Képzőművészeti Intézetben. Azt is bűnéül rójják fel, hogy jelen volt Páskándi Géza tárgyalásán és jegyzeteket készített az elhangzottakról. Azzal is vádolják, hogy 1957. március 15-én a Teológia dísztermében tartott áhítaton imádkozott a Szovjetunióba ‘56-ban elhurcolt foglyokért. Zárt tárgyaláson Kolozsvárott a katonai törvényszék Macskási-tanácsa Adorjáni Dezső brassói református lelkésszel és Bőjte Sándor munkásfiatallal együtt koholt vádak alapján ítéli el 11 év nehéz börtönre.

július 14. Börtönlázadás tör ki Szamosújváron, amelyet rögtön levernek. Egyesek szerint az elképesztő zsúfoltság volt a kiváltó ok, mások szerint a lázadást a börtönvezetés tudatosan provokálta ki. A lázadás leverése után a körülmények drasztikusan megszigorodnak.

július 15. Letartóztatják Soós Ferenc frissen teológiát végzett lelkész. Októberben – ötükkal együtt (nevek nem ismeretesek!) – Kolozsváron, zárt tárgyaláson „ellenforradalmi szervezkedés” vádjával első és másod fokon halálra ítélik, majd kegyelmi kérvényére 1959. februárjában életfogytiglani kényszermunkára enyhítik a büntetését.

augusztus 1. Hajnalban harmadszor is letartóztatják Cseterki János ördögösfüzesi lelkész. A kolozsvári hadbíróóság a „szocialista rend elleni mesterkedés” vádjával 10 évi javító fegyházra ítéli. A 772. sz. törvényerejű közkegyelmi rendelettel 1962. október 3-án szabadul.

augusztus 4. Letartóztatják a vedresábrányi Kiss Sándor földművest (CE). Nagyváradon 18 évet kap.

augusztus 5. Letartóztatják Harai Pál brassói káplánt. Brassóban november elejéig tartanak a kihallgatások, majd Marosvásárhelyre viszik. Itt az EMISZ-perben – fel nem jelentésért – 10 év börtönbüntetésre ítélik. 1964. augusztus 3-án szabadul, amnesztiával.

– Marosvásárhelyen ítéletet hirdet a katonai törvényszék Macskási Pál-vezette tanácsa. Illegális, szubverzív (felforgató) államellenes összejövetel tartása vádjával Szőke László marosvásárhelyi, Fekete János nyáradkarácsonyfalvi és Lőrincz János mikóújfalusi református lelkészek 10, 3 és 7 évnyi, Bakó Pál és Nagy Jenő vásárhelyi cipészeket, „evangelisták” (laikus igehirdetők) 10-10 év börtönbüntetést kapnak.

augusztus 8. Letartóztatják Kelemen Imre székelyudvarhelyi unitárius esperest, Végh Mihály homoródújfalvi unitárius lelkészt, valamint a Nyitrai unitárius lelkészcsalád 4 tagját.

augusztus 9. Letartóztatják Borcsa Mihály brassói tisztviselőt, és az EMISZ perében ítélik el.

augusztus 15. Letartóztatják Orbán László és Lay Imre brassói középiskolai tanulókat, az illegális EMISZ alapító tagjait.

augusztus 17-18. Letartóztatják Nyitrai Mózes homoródkarácsonyfalvi unitárius lelkészt, másnap pedig Ambrus János brassói és Nyitrai Levente homoródkarácsonyfalvi unitárius teológus hallgatókat, Mátyás Ernő pütkererci lakatost, Balogh Sipos Mihály brassói lakatost és Vitályos Balázs ozsdolai plébánost, az illegális EMISZ tagjait.

augusztus 19–22. A stockholmi Európai Atlétikai Bajnokságon magasugrásban aranyérmes lesz Balázs Jolán.

augusztus 21. Letartóztatják Sánta István gyergyóalfalusi plébánost. Gyergyószentmiklóson 1957. december 6-án (Miklós-napi búcsún) elmondott szentbeszédéért „izgatás” címén 20 év kényszermunkára ítélik.

– Letartóztatják Sándor Balázs homoródalmási unitárius teológiai hallgatót, az illegális EMISZ egyik alapító tagját.

augusztus 26. A Securitate letartóztatja a Bolyai Tudományegyetemről Varró János irodalomtörténészt, aspiránst.

augusztus 28. Köpecbányán letartóztatják Oláh János és Simon Gyula EMISZ-tagokat.

– **a nyár folyamán** a bukaresti külügyminisztérium – Budapest folyamatos intervenciója hatására – hozzájárul, hogy az egyenesági rokonokon túlmenően kölcsönösen engedélyezzék évente 2.000 olyan személy kiutazását, akik nem rokonok, de „érdemes magyar, ill. román állampolgárok”. Ősszel Bukarest ahhoz is hozzájárul, hogy a diplomataútlevelek esetében eltöröljék a vízumkényszert.

szeptember 1. Kivégzik a Szoboszlay-per tíz halálraíteltjét.

szeptember elején értekezletet tartanak a Román Munkáspárt Központi Vezetősége titkárságának vezetésével a nyár végén megjelent – de terjesztési engedélyt már nem kapott –, XIX. századi magyar irodalmi szöveggyűjteményről. (A vita résztvevői: Balogh Edgár, Csehi Gyula, Antal Árpád oktatók, Leonte Răutu és Fazekas János KV-titkárok, Miron Constantinescu, Bihari László, a központi sajtóellenőrző hivatal munkatársa, Vécsei Károly, a KV titkársága alatt működő, „az együttélő nemzetiségek problémájával foglalkozó bizottság” munkatársa, valamint Kovács György író, Hajdu Győző, az *Igaz Szó* főszerkesztője és Szemlér Ferenc, a tankönyvkiadó magyar szerkesztője.) A pártapparátus tagjai által megfogalmazott vádak szerint a szöveggyűjtemény szerkesztői „következtesen

mellőzték a múlt századi osztályharcos szellemű alkotásokat”, ezzel szemben azokat a műveket favorizálták, amelyekben „a magyar nacionalizmus eszméi dominálnak”. A magyar szöveggyűjtemény elleni támadás egyik következményeként az egyik szerkesztőt, Fejér Miklóst eltávolítják a tanügyből, másfelől pedig tovább folytatódik a forgalomban lévő magyar tankönyvek elleni kampány. A kampányban a marosvásárhelyi *Igaz Szó* jár az élen.

szeptember 6. Ítéletet hirdetnek az ún. bethánisták perében. Nagyváradon a temesvári katonai törvényszék „államrend megbontása” és „összeesküvés” vádjával Visky Ferenc református lelkészt 22 évre, Szilágyi Sándor pankotai, Dézsit Zoltán feketegyarmati és Karczagi Sándor szentleányi református lelkészeket, valamint Papp Antal földművest 20–20 év kényszermunkára ítélik, Kiss Sándor földműves és Patócs Erzsébet tisztviselő 18–18 évet kapnak.

október 7-én írják alá Magyarországgal a polgári, családjogi és bűnügyi jogsegélyegyezményt. (Az idegen állampolgárral kötendő házasságot az Államtanács engedélyezi, sokszor 12-14 hónapot kell várni.)

október 6. A Macskási Pál-vezette kolozsvári katonai törvényszék ítéletet hirdet a 31 fős ún. érmihályfalvi csoport perében. Sass Kálmán érmihályfalvi, és Balaskó Vilmos érolaszi református lelképásztorokat, valamint dr. Hollós István egykori hadbíró hazaárulás vádjával halálra ítélik. (Balaskó büntetését a szobrász bátyja közbenjárására életfogytiglanra változtatják.) Érmihályfalváról 13 személyt (köztük Szamadó Ernő költőt) 25 év, 2 személyt ennél kevesebb börtönbüntetésre; Érolasziból 4 személyt 25 évre; Biharvajdáról 6 személyt 25 évre, 3 személyt pedig 20 év börtönbüntetésre ítélnék. (Az elítéltek az Érmellék tekintélyes értelmiségei, iparosai, magángazdái. A perekkel a hatóság feltehetően a határ mellett lakó magyarságot akarja megfélemlíteni.) Sass Kálmánt és Hollós Istvánt december 2-án Szamosújváron kivégzik.

október 15. Pürkerecen letartóztatják Erzse István cipészt és Kajcsa András földművest. Az EMISZ-perben ítélik el őket.

október 21. Letartóztatják Sánta Antal csíkszentdomokosi káplánt. Csíkszeredán hallgatják ki, majd a 1958. december 21-én kezdődött nyilvános perben 12 évi börtönre ítélik. (Tiltott iratok terjesztésével vádolták, valamint azzal, hogy a tanítványain nemi erőszakot követett el.) Az 1964. május 16-i 411. sz. amnesztia törvény kihirdetése után, augusztus 23-án szabadul.

október 24. Letartóztatják Opra Benedek brassói középiskolai tanárt, az illegális EMISZ egyik alapító tagját.

október 25. Letartóztatják Lay Günther feketehalmi vasmunkást, az illegális EMISZ egyik alapító tagját.

október 26. A bukaresti Augusztus 23. stadionban barátságos labdarúgómérkőzést játszik a magyar és román ifjúsági válogatott és a felnőtt A-válogatott. A szabálytalanságok ellenére az ifik mérkőzésén 4:1-re, a nagy csapatok mérkőzésén pedig 2:1-re győz a magyar válogatott. A mérkőzés alatt a román szurkolók több magyar szurkolót megvernek, vagy paradicsommal dobálják meg őket, a magyar játékosokat becsmérlik, szidalmazták, játékaikat fújólással és a játékterre történő kő-, üvegdobálással igyekeztek megzavarni. Jellemző a légkörre, hogy Nicolae Ceaușescu, az RMP Központi Vezetőség tagja kirohan, és elhagyja

a mérkőzés színhelyét, amikor a szovjet bíró az egyik román játékost leküldi a pályáról. A budapesti *Népsport* tudósítója a botrányos jelenetekről nem számol be, csupán annyit jegyez meg, hogy: „A fanatikus szurkolók egy része szinte arénává változtatta a pályát...” (A bukaresti magyar nagykövet, Keleti Ferenc úgy látja, hogy: „A mérkőzésen történt események világossá teszik a román vezető elvtársak és mindenki előtt, hogy a román lakosság körében igen sok tennivaló van még a sovinizmus maradványainak felszámolására”. Mivel az év folyamán Romániában járt budapesti Honvéd labdarúgóit, valamint a vízilabda csapatot is különféle inzultusok érik, ezért egy későbbi jelentésében annak a véleményének ad hangot, hogy a közeljövőben nem tanácsos újabb sporttalálkozót rendezni a két ország között.)

– Diákgyűlést tartanak a Bolyai egyetem aulájában. A gyűlés elnöke Farkas Zoltán tanársegéd, IMSZ-funkcionárius. A hallgatókat arról faggatják, hogy mi a véleményük 1956-ról. Amikor Bunta Péter tanársegéd megkérdezi Vastag Lajos harmadéves hallgatótól, hogy kire lőtt volna, ha október 23-án fegyver lett volna a kezében, Vastag kijelenti: Főbe lőttem volna magamat. Válaszára tapsvihar és fütyükoncert tör ki. Az elnökség tagjai ezek után kihallgatások során próbálja kideríteni, hogy kik fütyültek. Vastagot a Securitate emberei a kijáratnál letartóztatják.

október 29. Temesváron kilenc 12–13 éves kisdíákot (Oberten János, Kaiser András, Nagy Zoltán, Patkó Gyula, Varga István, Pájcs Pál, Pélics János, Demartini Endre, Feierstein József), a temesvári magyar vegyes líceum tanulóit két évi, kiskorúak fegyházában letöltendő börtönbüntetésre ítélik. („Bíbor Banda” néven röpcéztek.)

október 31. Letartóztatják Péterffy Irént, a Bolyai Tudományegyetem 3. éves, magyar szakos hallgatóját. A Varró János és társai-perben ítélik el.

októberben a marosvásárhelyi *Igaz Szó* közli az MSZMP KB állásfoglalását a népi írókról.

november 4. Újabb diákgyűlést tartanak a Bolyai Egyetemen. A gyűlés elnöke Takács Lajos rektor, téma a diákok viselkedése az október 26-i gyűlésen. Bevezetőként Takács felolvassa az időközben kizárt hallgatók neveit: Asztalos Lajos, Baranyi László, Boros Zoltán, Csoma Zoltán, Csógör Enikő, Horváth Anna, Istenes Gabriella, Mátyás Erzsébet, Metz Katalin, Szekernyés László és Tibád Levente.

november 26–28. A Román Munkáspárt Központi Vezetősége plenáris ülésén elhatározzák az iparosítás ütemének gyorsítását, (a fejlesztés fókuszába ismét a vaskohászat, gépgyártás kerül), valamint a falvak „gyorsabb ütemű szocializálását” – vagyis az erőltetett kollektivizálás felújítását.

november 29. Az *Előre* híre szerint Csíkszereda lett a Székelyföld első „szövetkezeti városa”.

december 5. Az *Előre* arról tudósít, hogy Kolozsváron és a tartományban 280 magánrendelől 224-et már „önként” megszüntettek. (Az év végén széleskörű sajtókampány folyik a magán orvosi rendelők ellen).

1959

1959 eleje. Megszüntetik az 1956-ban létrehozott „Nemzetiségi bizottságot”. Helyébe az RMP KV határozata szerint (1959. június 3.) egy Nicolae Ceaușescu és Leonte Răutu által vezetett pártkollektívát helyez.

január 3. A bécsi *Magyar Híradó* c. lap *Letartóztatás hullám Erdélyben* címmel számol be a romániai megtorlásokról. „A börtönbe vetett egyházi személyek száma mintegy négyszáz. [Az eddigi ismereteink szerint ez a szám túlzónak mondható. V. G.] Az erdélyi magyar értelmiséget és diákságot ugyancsak letartóztatások tizedelik. [...] Néhány hónappal ezelőtt Szerov tábornok, a szovjet titkosszolgálat azóta leváltott főnöke azt javasolta a román pártvezetésnek: száműzzék az egész erdélyi magyarságot, mert az 1956-os magyar forradalom idején nyíltan kimutatta rokonszenvét a budapesti felkelők iránt. Ezt a tervet Gheorghiu-Dej és köre úgy látszik, jelenleg nem tudja végrehajtani, ehelyett sorozatos letartóztatásokkal akarja terror alatt tartani a magyarságot és szélsőséges nacionalizmussal levezetni a románok elégedetlenségét.”

január 7. Letartóztatják a pürkereci Kajcsa Márton földművest. Az EMISZ-perben ítélik el.

január 14. A Magyar Autonóm Tartomány rajonjai közül elsőként lett „teljesen szövetkezetesített” a keresztúri rajon.

január 31. Letartóztatják a marosvásárhelyi Securitátén az idézésre megjelent Kelemen Csongor és ifj. Fikker Ferenc unitárius, illetve református teológus hallgatókat, valamint Benedek Ágoston és Léta Áron zoltáni unitárius lelkészeket.

február 5. Harmadszor is letartóztatják Ábrahám Miklós vicei plébánost. Kolozsváron a katonai törvényszék „lázítás” vádjával 20 év nehéz börtönre (szigorított fegyházra) és teljes vagyonelkobzásra ítéli.

február 7. Megjelenik az *Előré*-ben Alexandru Roșca és Virgil Cîmpeanu „A kolozsvári Babeș és Bolyai egyetemek testvéri együttműködése” c. írása. A szerzők erőteljesen hangoztatják az oktatók és a két egyetem „szoros, baráti együttműködését”. Az írás a két egyetem egyesítése hangulati/ideológiai előkészítésének egyik megnyilvánulása.

február 8. Az *Előré*-ben Szövérfi Zoltán (a Magyar Autonóm Tartomány pártbizottságának titkára) a „közösen tanulunk, közösen élünk” jelszavát hangoztatva a „nemzetiségi elszigetelődés” ellen lép fel.

február 15. Megjelenik az *Előré*-ben Sztrányeczki Gábornak, a Bolyai egyetem oktatójának cikke (*A diákság ideológiai-politikai nevelése a Bolyai egyetemen*), amelyben kijelenti, hogy „a Bolyai egyetem különösen ki van téve a burzsoá nacionalista ideológia megtévesztően burkolt, vagy egyenesen szemérmetlenül nyílt támadásának”.

február 13. Megkezdődik a bolyais letartóztatottak (Varró János és Lakó Elemér tanársegédek és Péterffy Irén, Vastag Lajos, Páll Lajost, Iamandi Emil és Szilágyi Árpád hallgatók) pere. A kolozsvári katonai törvényszék **19-én** – nyilvános tárgyaláson – ítéletet hirdet a Varró János és „bűntársai”-perben. A „közrend elleni szervezkedés vádjával” a két tanársegédet: Varró Jánost 16,

Lakó Elemért 16, ill. 15 év kényszermunkára ítélik, Péterffy Irént 10, Vastag Lajost és Páll Lajost 8, Iamandi Emilt és Szilágyi Árpádot pedig 5–5 év börtönbüntetésre ítélik.

február 19–22. Bukarestben tartják a Román Népköztársaság Diákszövetségeinek II. országos konferenciáját. Az elnökségben jelen van a pártvezetés több tagja is, többek között Gheorghe Gheorghiu-Dej, Chivu Stoica, Petre Borilă, Nicolae Ceaușescu, Constantin Pîrvulescu és Leonte Răutu. Az első napon Ion Iliescu, a Diákszövetség országos elnöke megnyitóbeszédében kijelenti: „Az RMP bölcs politikája folytán megoldódott a nemzeti [sic!] kérdés s ezáltal megerősödött és megszilárdult a nemzetiségek testvéri barátsága. [...] A román és az együttélő nemzetiségekhez tartozó diákoknak együttes munkával és tanulással közös szakmai, tudományos és kulturális akciók szervezésével, közösen töltve szabad idejüket, még szorosabbra kell fűzniük testvériségüket a szocializmus győzelméért vívott harcban”. A következő napokon Fúró Gyula brassói egyetemista után felszólaló Koszti István (a Bolyai hallgatója) arról biztosítja a kongresszus résztvevőit, hogy: „Teljes erőnkől azon leszünk, hogy gyökerestől kiirtsuk mindazon megnyilvánulásokat, amelyek ártanak a román nép és a nemzetiségek megbonthatatlan barátságának.”, Nemes István, a marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Intézet hallgatója kijelenti, hogy az intézet növendékei „kérlik, hogy küldjék őket más tartományokba dolgozni.” (A hatvanas évek elejétől elkezdődik a marosvásárhelyi magyar végzősöknek román lakosságú vidékekre történő kihelyezése.) A felszólaló Kacsó Magda, szintén bolyais diák (akit a záróülésem bevélasztanak az országos vezetőségbe is) már egyenesen azt kéri: tegyék lehetővé, hogy a különböző szakos magyar és román diákok „együtt tanulhassanak”.

február 23. Kolozsvárra hazaérve Takács Lajos, a Bolyai egyetem rektora összehívja az egyetemi tanácsot, hogy beszámoljon a bukaresti fejleményekről. Ezen Csendes Zoltán prorektor előadja, hogy a minisztérium és a párt döntésére, „a diákság kérésére” egyesíteni fogják a Bolyai és a Babeș egyetemeket. Amikor Balogh Edgár tiltakozni próbál a terv ellen, Takács belefojtja a szót. Amikor pedig Szabédi László követeli a rektortól Kacsó Magda szankcionálását, mivel anélkül kérte az egyetemek egyesítését, hogy erre bárkitől fölhatalmazása lett volna, Takács fölvilágosítja, hogy itt egy felsőbb párthatározatról van szó, „s amit a szóban forgó diáklány tett, az csupán az ügy demokratikus jellegét kívánta illusztrálni”.

február 26. Csütörtökön az Egyetemiek Házában tartják a kolozsvári felsőoktatási intézetek párttag és tagjelölt tanerői, valamint a párt-, IMSZ- és diákegyesületek aktívájának nagygyűlését. Az elnökségben többek között jelen vannak: Nicolae Ceaușescu, Athanasie Joja, Vasile Vaida, Ion Iliescu, Constantin Daicoviciu, Takács Lajos, Koszti István és Kacsó Magda. A gyűlésen felszólaló Demeter János az egyetemek egyesítését támogatva arra hivatkozik, hogy a jogtudományi karok már 1950-ben megkísérelték az egyesítést – „amely kísérlet nagyon sikeres volt”. A gyűlésen a későbbiekben felszólal Nagy István író (1950–1952 közt a Bolyai rektora) is, aki azon aggodalmaskodik, hogy mit fog vajon szólni a Nyugat az egyesítéshez, nem fogják-e azt kisebbségellenes lépésnek tartani.

Erre a hozzászóló oktatásügyi miniszterhelyettes, Athanasie Joja kijelenti: „A kutya ugat, a karaván halad.” (Ezt a lapok nem közlik.) Amikor a felszólaló Balogh Edgár a magyar és a román kultúrák kölcsönhatását fejtegeti, Nicolae Ceaușescu durván közbevág és kijelenti, hogy „nem is lehet beszélni külön magyar és külön román kultúráról, hanem csak a szocialista, a szocializmust építő nép kultúrájáról.”

– Az Igazságban megjelenik Agerpress-közlemény cáfolja a romániai zsidók tömeges kivándorlásáról Nyugaton elterjedt híreszteléseket. Valóban 1958-tól kezdődően több tízezer zsidó vándorol ki Romániából.

február 27. – március 1. Kolozsváron „egyesítési nagygyűléseket” tartanak az Egyetemiek Házában a kolozsvári főiskolák tantestületeinek részvételével. A felszólalók között található Gáll Ernő, a *Korunk* főszerkesztője, az egyetem volt prorektora, Kerekes Jenő, Jancsó Elemér, az egyetem tanárai, Lászlóffy Csaba hallgató és mások. Szombaton, **február 28-án** felszólal Szabédi László egyetemi tanár is. Beszédében azt fejtegeti, hogy „A Bolyai egyetemet Petru Groza demokratikus kormánya hozta létre s ez megfelelt az akkori fejlődési követelményeknek”. A továbbiakban azt boncolgatja, hogy az önálló Bolyai betöltötte feladatát és az „új körülményeknek” a közös egyetem felel meg. Ceaușescu azonban egy idő múlva durván közbevág: „A Groza-kormány tévedett! Hiba volt a Bolyai egyetem létesítése! Amit pedig Szabédi végez, az nem egyéb zavarkeltesnél!” (Ezt a kihozását nem közlik a lapok.) A gyűlés végén Athanasie Joja megkérdőjelezi, hogy „az olyan gondolkodású embereknek, mint Szabédi, lehet-e helyük az új egyetemen.”

március 1-jén, vasárnap a zárógyűlésen a renitens Nagy István, Balogh Edgár és Szabédi László „önkritikát gyakorolnak”. Nagy megtagadja a csütörtöki beszédének „egyes homályos részeit”, és kijelenti: „teljes egészében és fenntartás nélkül helyesnek tartom minden olyan válaszfalnak lerombolását, amely az iskolák nemzetiségek szerinti megszervezéséből ered”. Balogh Edgár is helyesbíti a korábbi nézeteit és kijelenti: „A külön román és külön magyar kultúra hamis tétele nacionalista felfogásnak rak fészket.” Szabédi is kénytelen helyesbíteni önmagát: „A különálló nemzetiségi egyetem múltjának pozitív értékelése alkalmas lehetett arra, hogy a gyanakvás csíráit ültesse el a lelkekben.”

március 2–3. Kolozsvárott tovább folynak az „egyesítési gyűlések”. Hétfőn az Egyetemiek Házában a kolozsvári Orvosi és Gyógyszerészeti Intézet, valamint a Gh. Dima Zeneművészeti Intézet hallgatói, a Magyar Színházban pedig a Babeș és Bolyai egyetemek matematika-fizika és természettudományi karainak hallgatói gyűlnek össze, másnap pedig a Mezőgazdasági Főiskola diákjai gyűléseznek. Minden esetben „forrón üdvözlük” az egyesítést és „hűségáviratokat” küldenek a bukaresti pártvezetésnek.

március 13. Az *Igazság* beszámol arról, hogy a kolozsvári Babeș és Bolyai egyetemek diákokthozai „egyesítési ünnepségeinek” esti „fénypontjaként” elfogyasztják a magyar és román diákok első közös vacsorájukat. (Az egyetemi diákegyesületek, IMSZ- és pártszervezetek egyesítése is megtörténik a hónap elején.)

március 14–15. éjszaka a kolozsvári Protestáns Teológiáról elhurcolják Csatlós Csaba, Márton Attila, Miklós István, Soós Ferenc, Elekes István, Gráma János

Székely Lajos teológus hallgatókat Azzal vádolják őket, hogy szimpatizálnak a magyarországi forradalommal.

március 9–19. között Kolozsváron, a katonai törvényszék Macskási Pál-vezette tanácsa tárgyalja az ún. „EMISZ-pert”, amelyben 76 fő áll a bíróság előtt.

március 11–18. Budapesten román kormányküldöttség tárgyal Emil Bodnăraş vezetésével. Az első napon aláírják a magyar-román konzuli egyezményt. (A magyar fél év közben a kishatárforgalomra vonatkozó kétoldalú egyezményt is szeretne kötni, azonban a magyar egyezménytervezetet a bukaresti belügyminisztérium mint „szükségtelent” elutasítja.)

március 19. Az EMISZ-perben meghozzák az ítéleteket: Orbán László, Opra Benedek, Sándor Balázs, Nyitrai Berta 25–25 év börtönbüntetést kap.

március 21. Biharvajdáról már a harmadik lelkészt (Virágh Lajos és Borsi Zsigmond után) hurcolják el: a frissen kinevezett Péter Miklóst. A „teológus-csoporttal” ítélik el – 14 évre – tiltott irat terjesztéséért.

március. Az Román Munkáspárt Központi Vezetőségének Plénuma határozatot hoz arról, hogy ki kell sajátítani mindazon földbirtokokat, amelyeket nem közvetlenül a tulajdonos művel meg, valamint megtiltják a részes munkát és a földhasznóbérletet. Mindezek az intézkedések végső csapást mérnek az ún. „kulákokra”.

április 2. Bukarestben a Gheorghe Gheorghiu-Dej elnöklete alatti értekezlet véglegesíti a Bolyai és Babeş egyetemek összevonásával létrehozandó egyetem új struktúráját. Az ekkor készített „referat”-ban, feljegyzésben rögzítik, hogy mely tantárgyakat fog magyar nyelven is leadni. Dej javaslatára elfogadják a Babeş-Bolyai Tudományegyetem nevet.

április 4. Letartóztatják Imre Magda kolozsvári magyartanárt, mivel az egyik tanítványa, Burckhart Márta eljuttatta hozzá a rendszerellenes verseit. Az ún. teológus-perben „izgatás” és „tiltott könyvek tartása” vádjával május 22-én 10 év börtönbüntetésre ítélik.

április 19. Harmadszor is letartóztatják Nagyobb Péter uzoni református lelkészt. „Politikai huliganizmus” címén 9 évet kap. (A vád szerint prédikációiban a kolhozosítás ellen „izgatott”.)

– Szabédi László irodalomtörténész öngyilkosságot követ el. A feltételezett ok a Bolyai Egyetem megszüntetése.

április 20. Kolozsvár mellett öngyilkos lesz Molnár (Löwinger) Miklós közgazdász, egyetemi tanár. A Bolyai Tudományegyetem közgazdaságtudományi tanszékének tanáráról korábban az terjedt el, hogy Molnár a Babeş és a Bolyai erőszakos egyesítése miatt vetett véget az életének, azonban azok, akik a családot közelről ismerik, cáfolják ezt a véleményt.

április 23. Letartóztatják Palczer Károlyt, a csíkszeredai liceum tanárát. 1959. szeptember 15-én a Macskási-féle katonai törvényszék Kolozsváron 15 év kényszermunkára ítéli.

áprilisban az RMP Központi Vezetőségének titkársága vitát rendez a Bolyai egyetem magyar irodalomtörténeti kurzusairól (egyetemi jegyzeteiről). A résztvevők (az irodalom tanszék személyzete, a Babeş egyetem irodalomtörténész oktatói, a Bolyai egyetem vezetése, Vécsei Károly és Blénesi Ernő, a KV titkársága alatt

működő, „az együttélő nemzetiségek problémájával foglalkozó bizottság” munkatársai, valamint írók, kritikusok) Szigeti József jegyzetét azzal támadják, hogy a szerző engedményt tett „a reakció burzsoá irodalomtörténetírásnak”, Jancsó Elemért pedig „az irodalmi hagyomány elvtelen, békülékeny, felületes értékelése miatt” marasztalják el. A vitával összefüggésben az *Igaz Szó* májusi számában (a lapban fél éve folyó „ideológiai kampány” betetőzésekként) megjelenik Blénesi Ernő és Vécsei Károly cikke: *Az irodalomtörténeti oktatás eszmei tisztaságáért.*

- május 3.** Kolozsváron öngyilkos lesz Csentes Zoltán statisztika professzor, a Bolyai Egyetem egyik utolsó prorektora. Tettét a magyar egyetem felszámolásával szembeni tiltakozás motiválta.
- május 22.** Megszületik az ítélet a kolozsvári katonai törvényszéken a kolozsvári teológusok perében. A „Román Népköztársaság megdöntésére, és az RKP megbuktatására történt szevezkedés” vádjával 14 főt ítélnék el: Csatlós Csaba (8 év javítóbörtön), Márton Attila, Nagy Endre, Miklós István (5 év), Soós Ferenc, Elekes István, Gráma János (8 év javítóbörtön), Székely Lajos, Péter Miklós ref. teológusok (14 év felbújtó prédikációért), Imre Magda, Burckhart Márta, Gergely Borbála, Mózes Árpád ev. lelkészek (12 év). Grámát, Nagy Endrét május 25-én, tiltott iratok tartásáért 8, ill. 5 évre; Csatlóst 8 év „átnevelő börtönbüntetésre” ítélik, 1964. augusztus 1-jén szabadul. Székely 7 évet kap, 1964. augusztus 1-jén tér haza. Peripraváról Gráma, Adorjáni Dezső és Dobri János 1963. január 29-én kegyelemben részesülnek és kiszabadulnak. (Adorjáni hamarosan meghal.) Nagy Endre 1964. március 14-én szabadul.
- májusban** éjszaka elhurcolják Csíkkarcfalváról Ambrus József római katolikus plébánost. Fél év múlva a marosvásárhelyi katonai törvényszék „rendszerellenes magatartás” címén 4 évi börtönbüntetésre ítéli.
- május 27.** A *Buletinul Oficial*-ban megjelenik a 166. sz. rendelet, amely szerint létrejött Románia és Magyarország között a konzuli egyezmény (a konzulátusok helyét azonban nem szabályozták, mivel a román fél nem egyezik bele, hogy Magyarországnak Erdély területén is legyen konzulátusa).
- szeptember 7.** Gheorghiu-Dej második látogatása a MAT-ba (az első 1956 decemberében történt). A párt főtitkára leteszi a vegyi kombinát alapkövét, amit 5 évvel később üzembe is helyeznek. A kombinát munkásainak jelentős részét Erdély román többségű vidékeiről, illetve a Kárpátokon-túli területekről toborozzák.
- szeptember 8.** Letartóztatják Kenderessy Szabó Béla kapnikbányai római katolikus plébánost. Tizenegy hónapig felváltva hol Nagybányán, hol Szatmárnémetin vallatják. A vád: hitoktatást tartott a gyermekeknek, ellenezte a vegyes házasságokat és nem örvendezett a magyar forradalom leverésének. A hadbíróság 11 hamis tanút fölvonultatva, a nagybányai perben 1960. július 22-én éjszaka hozza meg az ítéletet: 10 év börtönbüntetés.
- szeptember 8.** A bukaresti *Előré*-ben nyilatkozik az új tanév alkalmából Dévai Károly, a Magyar Autonóm Tartomány tanügyi és művelődési osztályának vezetője: „A tartományi néptanács végrehajtóbizottsága már évekkal ezelőtt tanulmányozta azokat a lehetőségeket, amelyek megkönnyítik tartományunk román, magyar, német és más ajkú iskolásainak további közeledését, barátságuk elmélyítését.

Ennek érdekében támogatták azt az alulról jövő kezdeményezést, hogy egyesítsék azokat a külön intézményként működő román és magyar tannyelvű iskolákat, amelyek ugyanazon épületben vannak. Még 1956-ban megkezdődött az ilyen iskolák egyesítése és számuk az elmúlt tanévben 38-ra emelkedett. A rajoni szervek szülőktől hozzájuk beérkezett újabb kérések és javaslatok nyomán az anyanyelven történő oktatás teljes tiszteletben tartásával további három középiskola és 58 hétoztályos iskola egyesítését kérték, amit a helyzet megvizsgálása után jóváhagytak.”

szeptember 18. A kolozsvári katonai törvényszék „fegyveres államellenes összeesküvésben” való részvétel koholt vádjával a csíksomlyói Gazdasági Iskola – tanév közben letartóztatott – szaktanárait: Kacsó Tibort 25, Ambrus Miklóst 18, Szabó Bélát pedig 15 év fegyházbüntetésre ítéli.

szeptemberben egyesítik a kolozsvári magyar tannyelvű Ady Endre (volt református főgimnázium), és a román tannyelvű Şincai középiskolákat. A létrehozott kéttagozatos iskolában az 1959/60-as tanévben a nappalin, az esti tagozaton és a levelezőn (látogatás nélkül) több, mint 1.700 tanuló tanul.

– a nagyváradi 4. sz. középiskolában is román tagozatot hoznak létre, ezáltal vegyes tannyelvűvé válik az iskola.

október 24. A nyomdába adás előtt a hatóságok elkobozzák *A Magyar Autonóm Tartomány a gazdasági fejlődés útján 1959–1960 c.* monográfiát. A monográfiát a tartományi néptanács gondozásában tervezték megjelentetni, Keszi-Harmat Sándor és Karácsonyi Ferenc szerkesztésében, Szövérfi Zoltánnak, a tartományi pártbizottság titkárának bevezető tanulmányával, Lukács Lászlónak, a tartományi néptanács végrehajtó bizottsága elnökének előszavával. A monográfia megjelenésének letiltása azzal az indokkal történt, hogy az nacionalista szellemiségű.